

Közgazdasági múltidézés

A XX. században az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjának és a gazdaságtörténetnek az elemzése alig került az erdélyi magyar gazdasági kutatás tárgykörébe. Ezt a mulasztásnak látszó helyzetet két okra vezethetjük vissza:

Először, a gazdaságtudomány (szerencsésebb kifejezéssel diszciplína) kialakulása hangsúlyozottabban csak a XIX. század polgári államának gazdaságpolitikai kihívásai idejére tehető. Még akkor is a gazdaságpolitikai cselekvések hátterében nem maga a „tiszta” közgazdaságtan állt, mert a gazdaságpolitikai történéseket a hadiak, államférfiak, a hazáért tenni akaró hazafiak – Erdélyben Bölöni Farkas, Wesselényi, Brassai, Kőváry, dr. Mikó stb., az anyaországban Széchenyi, Kossuth, Deák és mások gondolkozásában lelhető fel, ami aztán a gazdasági élet szabályozásában (törvényekben, írott intézkedésekben) öltött testet, mivel nem is létezett elkülönült közgazdaságtan. Széchenyi ugyan a *Hitel, Világ, Stádium, Adóról* stb. műveivel megalapozta a modern közgazdaságtant, azonban a rendszeres oktatása Erdélyben saját útjára csak a század második felében indulhatott el.

Másodsor, létezett ugyan a megelőző időszakban jelentős szakmai irodalom (elsősorban a mezőgazdaság területén és hasznára) és a gazdálkodást érintő képzés a kollégiumokban, világi és egyházi intézetekben, azonban a közgazdaságtannak és néhány ágazati tantárgynak 1863-ban kedvező formai kerete Kolozsváron alakult elő-

Amiről a gazdasági növekedés prófétái hallgatnak*

K O C S I S T A M Á S

„Napjainkban, tekintettel a népesség növekedésére és az emberiség fokozódó igényére, sokkalta jogosabb, mint valaha, a mezőgazdaság és az ipari termelés fokozása, valamint a szolgáltatások növelésére törekedni.”

„Csakhogy a termelés alapvető célja nem a termékek halmozása, sem pedig a haszon vagy a hatalom, hanem az ember szolgálata.”

(Gaudium et Spes,

64.)

degenkednek a jelenleg uralkodó növekedési modellek (paradigmák) a „növekedés mint kívánatos cél” gondolatvilágának elhagyásától, s ezért nem is vizsgálják meg annak környezeti, társadalmi következményeit; vagy ha igen, akkor paradox módon további növekedést ajánlanak a hibák kiküszöbölésére. Tehetik ezt azért, mert olyan ideológiai védőív alakult ki körülöttük, amelynek már a pusztá megkérdőjelezése is a szakmai kiátkozás lehetőségét hordozza magában. Ezért a „szent tehénné” vált gazdasági növekedés a közgazdaságtan további fejlődését nagymértékben gátolja.

A gazdasági növekedés átfogó hiányosságait (hibaforrásait) az alábbi – egyszerű matematikai összeadásra visszavezethető – séma érzékelteti (1. ábra). Látható, hogy az egyes elemek – sokszor egymást erősítő – hibái összeadódnak, és így kárhozhatják biztos kudarcra hosszú távon a növekedésorientált gazdaságpolitikát.

- Rossz bemenő adatok (GDP/fő)
- A növekedési korlátok figyelmen kívül hagyása (pl. erőforrás-szűkösség)
- Bizonytalan és/vagy valótlan hatásmechanizmus (pl. leszivárgási hatás)
- + Nem megfelelő célkitűzés (anyagi javak mennyiségének növelése)
- Valószínű gazdaságpolitikai kudarc

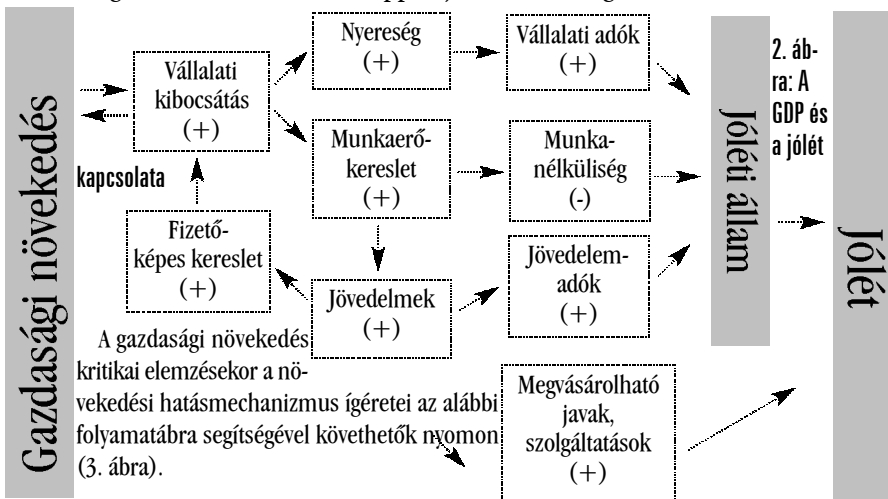
tos kudarcra hosszú távon a növekedésorientált gazdaságpolitikát.

1. ábra: A gazdasági növekedés hiányosságai és hibaforrásai

kiinduló probléma, a társadalom szempontjából egyik legfontosabb közgazdasági alapkérdés megfogalmazása, nevezetesen: található-e a gazdasági tevékenységek fokozása és a társadalom jóléte között kapcsolat.

Tételünk grafikusán a következőképpen jeleníthető meg (2. ábra).

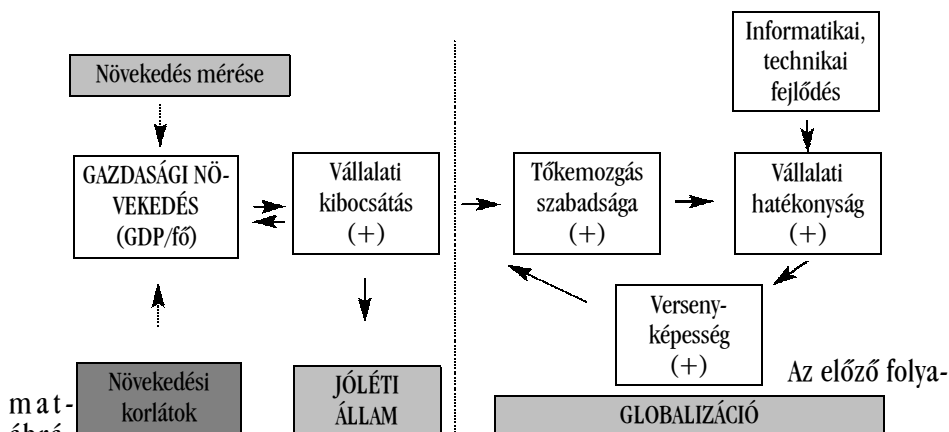
*Az alábbi írás az Altern-csoport által szervezett: *A teljes ember és a közjó – Gazdaságról és társadalomról keresztény szemmel* című konferencián (Máriapócs, 2001. június 15–17.) elhangzott előadás szer-

ször a Királyi Líceum utódaként újraindult Királyi Jogakadémián, amikor az oktatási tantervbe **Nemzetgazdaság** címen Berde Áron besorolt tanár tantárgyaként került, majd a század végén beindult középszintű gazdasági líceumi szakképzés (Kolozsvár 1880, Marosvásárhely 1895, Arad 1885, Nagyvárad 1888) teremtett melegágyat a gazdasági szaktantárgyak kialakulásának. A modern Kolozsvári Tudományegyetemen is (1872-től) Berde Áron az, aki a jog- és államtudományi karon a Nemzetgazdaságtan és Pénzügytan véglegesített tanára 17 éven keresztül ad elő kimondottan gazdasági szaktantárgyakat. Közgazdasági egyetemi oktatásra, önálló közgazdaság-tudományi karon Erdélyben, sajnos, csak a Szegedről visszatért Ferenc József Tudományegyetem (1940), majd a Bolyai Tudományegyetem (1945–1959) jog és közgazdaságtudományi karán kerülhetett sor. Tudjuk, hogy Erdélyben felsőfokon hosszú megszakítás után csupán két éve folyik magyar nyelvű gazdasági képzés.

A **Közgazdasági Fórum** szerkesztősége igen fontos programjának tekintette az erdélyi magyar szakoktatás múltjának felidézését, elsősorban azzal a céllal, hogy rögzítse a jelennek és a jövőnek az egyetemi és középfokú oktatás évszázados viszontagságait, másodsorban tanulságként a jövő világosabb látásáért. Ugyanezzel a céllal foglalkozott a lap a XIX. és XX. század gazdasági gondolkodásával is, amelyből később született **Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjáról** című könyv is.

A szakoktatáshoz hasonló célokkal kezdte el a **Közgazdász Fórum** szerkesztősége az erdélyi szövet-

3. ábra: A gazdasági növekedés hatásmechanizmusa

ből (3. ábra) kiindulva s a gazdasági növekedés hatásmechanizmusát messzebbre szelvével felvázolhatunk egy további sémát, amelyen a növekedési rendszer három fontos vetülete vizsgálható: (1) a növekedés mérése (input adatok); (2) a növekedési korlátok; (3) a növekedés globális dimenziója (4. ábra).

4. ábra: A gazdasági növekedés rendszerkörnyezete

A fenti ábrából levezetett legfontosabb tételek – amelyek részletes kifejtésére e tanulmányban nincs mód – a következők:

1) A növekedési gondolatvilág alapsejtése, miszerint az egy főre jutó GDP növekedésében megtestesülő gazdasági növekedés a jólét növekedését eredményezi, amely az egy főre eső javak és szolgáltatások mennyiségével fejezhető ki, mind részleges (helyi), mind általános (globális) ellenpéldák sorával cáfolható.

2) A gazdasági növekedés jelenleg uralkodó számbavételi módja (GDP) módszertani és szemléletbeli hibák miatt nem alkalmas a gazdaság és a társadalom eseményeinek valóságghú rögzítésére, így nem tekinthető jóléti mutatónak sem.

3) A technológiai fejlődésbe vetett feltétlen hiten alapuló optimista megközelítés a rendelkezésre álló energiahordozók kérdésének elfogult kezeléséhez vezetett, ami nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a gazdasági növekedés rendszerelméleti, környezeti, technikai, piaci és társadalmi korlátainak vizsgálata nem kapott megfelelő teret, s ez is szerepet játszott a gazdasági növekedés ideológiájának megerősödésében.

4) A világgazdaságban megfigyelhető globalizációs folyamatot a vállalati/gazdasági növekedési „kényszer” tovább erősíti, mintegy annak logikus következménye. Ennek so-

kezeti mozgalom történetének rögzítését is. A múlt számunkban megjelent *A kolozsvári Méhkas Diákszövetkezet* (Kerekes Jenő) és a mostani számunkban közölt *Nemzetépítés és szövetkezeti politika* (Hunyadi Attila) című tanulmányokkal beindítottuk az erdélyi szövetkezeti mozgalom leírásának sorozatát. Igaz, hogy a fent említett könyvünkben már *Az erdélyi magyar szövetkezetek fél évszázada* (Vincze Gábor), *Balázs Ferenc, a szövetkezeti mozgalom apostola* és *Nagy Zoltán és az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalom* (mindkettő Gúzs Ferenc) című tanulmányokban részletesebb betekintést nyerhetnek az érdeklődők az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalom múltjába, azonban még olyan feldolgozatlan gazdag szövetkezeti múltunknak is helyet óhajtunk nyújtani, mint a Hangya Szövetkezeti Központja, a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége, az Erdélyrészi Iskolaszövetkezetek és más kapcsolódó szövetkezeti témák.

Tesszük mindezt azért, hogy az erdélyi magyar ember magatartását jellemző, egymás kölcsönös megsegítésének többszázados hagyománya, a jelen és jövő tanulsága legyen, mert úgy hisszük, hogy ha a mai magyar közösségért felelősséget érző közösség-szervezők ráébrednek ennek a forrásnak a nagy tartalékára, a jobb sorsra érdemes erdélyi magyar közösség rávezethető egy életképebb gazdaság viteleire. Ne hagyjuk a múlt értékeit elásva hagyni, tegyünk erőfeszítést feltárásukra, és hasznosítsuk a múlt ismeretét és tanulságos gyakorlatát, jelenünk és jövőnk jobbítására.

rán a vállalati hatékonyság és vállalati/nemzeti versenyképesség jelszava alatt számos esetben a társadalmi jólét és a nemzeti szuverenitás csökkenése mellett a nemzeti gazdaságpolitikák mozgásterének tudatos és törvényekbe foglalt beszűkítése figyelhető meg, amelynek egyik oka a vállalatok és az állam eltérő célfüggvénye.

5) A növekedésorientáltság hallgatólagosan elfogadott előfeltevései és politikai szlogenjei materialista világszemléletet tükröznek, továbbá jól körülhatárolható antropológiai, gazdasági és társadalomszemlélet elfogadását követelik meg.

6) A közgazdaságtan növekedésorientáltságának megváltoztatása azonban inkább tekinthető kommunikációs kihívásnak, mint tényeken alapuló racionális vitának és döntéshozatalnak.

Az elhallgatott előfeltevések és azok következményei

Az amerikai álmot megvalósításához felhasznált növekedésorientált gazdaságelmélet nem áll biztos alapokon, amint arra James Robertson is rámutat. „A hagyományos közgazdaságtan primitív elméleti feltételezéseken alapul. Kétes értékítéleteket és a tények helytelen értelmezését tartalmazza például az emberi természetről és a természeti környezetről. Kétszáz évvel lemaradt a gazdasági világ és az emberi fejlődés állapotának bemutatásában. Röviden: ténybeli, filozófiaelméleti és történelmi tévedéseken alapul. A XXI. század gazdaságának ennél erősebb elméleti alapokra van szüksége.” (Robertson [1990], 20. o.)

A növekedésvezérelt rendszerek életben maradt példánya a kapitalizmus, amelynek központi tanítása szerint az emberi boldogság kizárólag az anyagi javak felhalmozásával, fogyasztásával mérhető, illetve csak ily módon érhető el. De ne felejtjük el: minél nagyobb valótlanságot állít valaki, általában annál többen hisznek benne. Kis idő múltán már nem is illik firtatni az állítás valóságtartalmát; s mitikus tisztelet alakul ki körülötük.

A növekedésorientált közgazdaságtan e mitikus világképével az alábbi hét jellegzetesség vizsgálatán keresztül ismerkedhetünk meg: (1) a gazdaságossági szemlélet térhódítása; (2) a kínálati oldal diktatúrája; (3) a társadalmi érdekek másodlagossága; (4) a cél és az eszköz összekeverése; (5) a tudományosság „image”-e; (6) az értékmentesség hirdetése; és (7) az emberkép torzulása.

A gazdaságossági szemlélet térhódítása

Vegyük sorra azokat a fogalmakat, amelyek kikövezték az utat odáig, hogy nem vagyunk képesek megszabadulni a növekedés és a „Mindent pénzügyi szemüvegen nézni!” elv szükségességének képzetétől.

(1) **A hasznosság.** Alapvető hiba, hogy a közgazdaságtan a hasznosságot termékek és szolgáltatások fogyasztásából és igénybeviteléből eredezteti. Ezzel minden alternatív forrást kizár az elemzésből, amely nem materializálható. A hasznosság elve ezáltal nagyon határozott értékítéletet hordoz.

(2) **Az érték.** Nem képes a közgazdaságtan az érték és a piaci ár közötti különbség kezelésére. Az érték meghatározása értékrendszert feltételez, amihez viszonyíthatjuk az adott tárgyat, jelenséget. A közgazdaságtan ezzel szemben azt hirdeti: az érték megállapítására a piaci ár szolgál, pénzben minden kifejezhető, így döntéseinkhez elegendő a sorok alján szereplő végösszegek összevetése.

(3) **A verseny.** A szociáldarwinizmus hatása, hogy az állatvilágban megfigyelt jelen-

segeket a társadalmi életre is vonatkozó törvényként állítják be. Ilyen törvény lenne a versengés (kompetíció) is. A versenyképesség kizárólagos magasztalásával a kooperáció gondolata szellemi száműzetésbe kényszerül. Itt érhető tetten az ordító különbség a természeti törvények és a társadalmi jelenségek között. Míg a farkasok nem lesznek se vérengzőbbek, se kooperatívabbak, ha viselkedésüket megfigyeljük és lejegyezzük, addig az emberek viselkedése – a visszacsatolások és kondicionálás révén – alakítható.

(4) **A versenyképesség.** Az előző tétel következményeként az embernek, a vállalkozásoknak és a nemzetgazdaságoknak alapvető „kötelességük”, hogy versenyképességüket – ami elnyomóképességükkel azonosítható, minden szinten erősítsék. A globális jelszó: Öljd, vagy téged ölnek meg!

(5) **Az egyén primátusának elve.** Eszerint minden helyzetben az egyén tudja a legjobban eldönteni, hogy mi szolgálja a javát leginkább. Elegendő a fejlett országok „lelkibeteg”-iparágának forgalmi adataira, a pszichiáterek, a lelkigondozók és a gazdasági tanácsadók népes seregén végigtekintenünk, hogy világossá váljék a tétel nevetségesen gyenge alapja. Ha igaznak tekintjük a tételt, és valóban az egyén tudja legjobban, hogy mi a jó neki, akkor hogyan tehető kötelezővé az oktatás, és miért „nevelik” a szülők a gyerekeiket? A nevelés és az oktatás is – bizonyos értelemben – szisztematikus erőszak, éppen annak érdekében, mert a gyerekek/fiatalember még nem tudja eldönteni és különösen nem képes következetesen aszerint cselekedni, hogy mi szolgálja a fejlődését.

(6) **A pénz mindenhatósága.** A pénz és a gazdasági hatalom mindenhatóságában egyre többen hisznek, vagy inkább egyre többekkel hitetik el ezt a tételt. Vízválasztó kérdéssé vált, hogy a társadalom szolgálatába kell-e állítani a gazdaságot, vagy a pénzközpontú gazdaság szolgálatába álljon-e a társadalom. Az ember értéke – az utóbbi szemlélet szerint – a gazdasági folyamatokban betöltött szerepének függvénye, s a descartes-i jelmondat így módosítható: „Termelek és vásárlók, tehát vagyok” (Smith [1994], 183. o.). A gazdaság(osság)i gondolkodás jellemvonása a folyamatos terjeszkedés, miközben észrevétlenül szövi át a korábban tiszteletben tartott területeket a pénzben kifejezett összehasonlításra épülő szemléletével.

A közgazdaságtan – néha úgy tűnik – sokkal dogmatikusabb és képtelenebb a lényegi megújulásra, mint ahogy azt magáról hirdeti. A megújulásra képtelenség eredménye, hogy a társadalomtudomány e diszciplínája „elveszette a társadalmat, s vele vesztett a megszentelt küldetés” (Becskeházi [1992], 3. o.). El kell ismerni azonban, hogy a menedzsmenttudományokban bizonyos elmozdulás megfigyelhető az

előfeltevések folyamatos megkérdőjelezése felé a posztmodern menedzsment égisze alatt, ám e szándék néhol a partalan relativizmusig jut el, s a gyakorlati életben a neoklaszikus megközelítésmódhoz hasonlóan válik használhatatlanná.

A kínálati oldal diktatúrája

Az amerikai institucionalizmus képviselője, John Kenneth Galbraith is úgy véli, hogy a vállalatok a kockázat csökkentése érdekében igyekeznek irányítani a fogyasztók magatartását, amit az tesz lehetővé, hogy a jelenlegi fogyasztási struktúrában a fejlett országok esetében a létszükségleti javak aránya egyre csökken (Galbraith, 1970).

A gazdasági növekedés folyamatosan kiterjeszti az igények határát, és így állandóan újradefiniálja a „szükséglet” fogalmát, hiszen a kereslet megtorpanása a növekedés halálát jelentené. E szemlélet gazdaságelméleti alapját a Say-dogma jelenti, azt állítva, hogy minden kínálat megteremti a maga keresletét. A reklámok növekvő áradata azonban arra utal, hogy e dogma nem igazán működik. Ha valóban „magától” létrejönne a kereslet, akkor nem lenne indokolt hatalmas összegeket a kampányokra fordítani.

A reklámok mára szinte teljesen elvesztették informáló funkciójukat, kifejezetten és tudatosan az érzelmvilágra hatnak, életérzéseket akarnak a tudatunkba plántálni. Közben minden szimbólumot felhasználnak, amihez több évezredes történelmünk folyamán komoly értékek kapcsolódtak. Ebben a folyamatban a marketing „szócsövét” a média világa jelenti, amely készségesen kiszolgálja a kínálati oldalról érkező bárminemű piaci igényt, hiszen ezzel saját anyagi biztonságát növeli. Hogy eközben milyen társadalmi károkat okoz, azt következetesen elhallgatják (vö. Isaacs [1996]).

Konrad Lorenz (1988) rámutat, hogy az emberekben nagymértékű félelem figyelhető meg: a fogyasztásban való lemaradás félelme, így az igényeknek sosem lesz felső határa. A relatív gazdagság miatt a fogyasztás növelésének, a birtoklási váagnak nincs felső határa. Az igények mindig gyorsabban nőnek, mint a képességek ezek kielégítésére. Az ókorban a fogyasztási láz a lukulluszi lakomákba torkollt. A reklám pedig mára – modern pávatollként – az igények gyors átalakítását és a jövőbeni fogyasztás lefoglalását egyaránt kiszolgálja.

A marketing sajátossága, hogy a boldogságot az elfogyasztott anyagi javak mennyiségén méri le, s így a materialista fogyasztáskultúra aktív támogatója. Ismételten feltehetjük a kérdést: ha valóban kielégíthetetlenek lennének a szükségletek, akkor mi szükség a marketingkiadások csillagászati összegére? (Daly–Cobb [1994], 87. o.)

A társadalmi érdekek másodlagossága

A szocializmus és a kapitalizmus a boldogságot egyaránt az anyagi jóléttel próbálta/próbálja elérni, s ebből a szempontból egyaránt kudarcra ítéltetett mindkét rendszer. S bár a módszerek megváltoztak, a lényeg ugyanaz maradt: mindkettő az emberi szükségletek megtervezését tűzi ki célul; ám az egyik az államon, a másik a vállalatokon keresztül teszi ezt. Mindkét rendszer figyelmen kívül hagyja a gazdaság terjeszkedését behatároló természeti és társadalmi környezet létét. A hidegháború gazdasági versenye is szerepet játszott abban, hogy az egymástól elzárt rendszerek nem a tényleges jólétben, hanem a sokkal egyszerűbben mérhető gazdasági kibocsátásban mérték össze képességeiket.

A piaci árrendszer hatékony működésének alapfeltétele, hogy a piaci ár a teljes termelési költséget tükrözze, mégis a vállalatok – a versenyképesség szempontjából – legegyszerűbb célja a költségek minél nagyobb áthárítása olyan szereplőkre, akik nem képesek ez ellen hathatós védekezésre. A társadalom érdeke viszont az, hogy az árrendszer megbízható legyen, s ne kelljen se többet fizetnie a monopolárok miatt, se ne kelljen az esetleges alacsony árak következtében később sokkal nagyobb kompenzációt fizetnie (például mesterségesen alacsony olajár esetén).

A gazdasági és társadalmi érdekek ütközésének szemléletes példája a külső adósság kérdése, mert társadalmi szempontból bármennyire is kívánatos egy adott fejlődése érdekében az adósságok visszafizetésének felfüggesztése (eltörlése), mégsem mer felelős politikus ilyen véleménnyel kiállni nemzetközi fórum elé, mert ez az ország „kedvezőtlen nemzetközi megítéléséhez”, a „hitelbesorolás várható romlásához” vezet. E példa segít érzékeltetni, hogy a nagy horderejű kérdésekben az össztársadalmi érdekek messze a pénzügyi és gazdasági megfontolások mögé kerülnek.

Cél és eszköz összekeverése

Alapvető kérdés, hogy a társadalom célját vagy eszközét jelenti-e a növekedés. Ha a növekedést minden kritika nélkül objektív, abszolút céllá emeljük – amint azt ma a gazdaságpolitikák többsége teszi –, akkor azonnal legalizálhatnánk a maffiák működését (adóztatás nélkül), akárcsak a drogkereskedelmet és a prostitúciót, hiszen ha ezek a legális piacon aktualizálnák ügyleteiket, akkor – legalábbis a jogi szabályozás megváltozásának évében – lényegesen magasabb növekedést lehetne kimutatni. A példa abszurd, mégis belefér a növekedésorientált gazdaságpolitikák erkölcs nélküli világába. Ha viszont arra vállalkozunk, hogy a munkanélküliség

csökkentését, az életszínvonal javítását és a közjavak fejlesztését tűzzük ki célul, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy mind ebben a gazdasági növekedés legfeljebb csak eszköz lehet, nem pedig cél.

Szintén katasztrofális eredményhez jutunk a „Több jobb” és a „Gazdasági növekedés jó” tételek összekapcsolásával. Így minden jóvá válik, ami elősegíti a gazdasági növekedést; ennek megfordításaként pedig minden rossz, ami akadályozza, lassítja ezt. A kábítószer-kereskedelem legalizálása hozzájárulhatna a kimutatott gazdasági növekedéshez, viszont a család szinte minden klasszikus tevékenysége (szülők által végzett nevelés baby-sitter helyett, otthoni családi ebédek a gyorsbüfék helyett) csak akadályozza a gazdasági expanziót.

A növekedés hangoztatása, önmagában való célként kitűzése üres és veszélyes demagógia. Ha mélyebben elgondolkodunk, észrevehetjük, hogy a növekedés semmilyen esetben sem lehet öncél: csupán eszköze egy másik kitűzött cél megvalósítási folyamatának. Tekintsünk egy gyakorlati példát! Ha házat építünk, akkor az építkezés során a ház fala egyre magasabb lesz, napról napra növekszik. Ám a kitűzött cél nem a fal növelése volt, hanem egy ház építése, hogy legyen hol lakni. Aki az alapcél, azaz a ház építését felcseréli a fal növelésével, azt előbb-utóbb speciális intézményben fogják kezelni. S mégis, a politikusok – tisztelet az esetleges kivételnek – ebbe a hibába esnek. Nem az a fontos, hogy az embereknek legyen hol lakniuk, s mindenki alapvető létszükséglete kielégítést nyerjen, hanem hogy egy mennyiségi mutató, a GDP növekedjen. A fenti példa gyakorlati alkalmazása esetén ez azt jelenti, hogy nem az emberhez méltó és megfelelő méretű családi házak építésére ösztönöz a gazdaságpolitika, hanem az építőipar forgalmának növelésére, függetlenül attól, hogy az a százötödik mega-bevásárlóközpont, bordélyház, vagy esetleg családi ház, kórház, iskola lesz. A nyilvánvaló anomália megszüntetésében segíthet a növekedés keretfeltételeinek tisztázása, mert amint Donella Meadows figyelmeztet, „a növekedés nem automatikusan jó – megítélése attól függ, hogy mi növekszik, ki húz hasznot belőle, és mi az ára”.

A növekedés tragédiája éppen abban nyilvánul meg, hogy a cél és az eszköz ugyanaz (Smith [1994]) Szembesülnünk kell az egyre erősödő gyanúval: nem vált a korábban elfogadhatónak ígérkező rész cél végső céllá? Egy sakkjátszmát hiába követünk figyelemmel külső szemlélőként, nem fogunk rájönni, hogy mi a játék lényege, bár a szabályokat egyre teljesebben írhatjuk le. Az egyszerű – értékmentes és „objektív” – megfigyelés nem világítja meg a lényegét, a játék nevelő hatását, az elme csiszolását, a kikapcsolódást, a fegyelem és koncentráció karbantartását és az önnevelés (győzni és vesz-

teni tudás) jellemépítő hatását. Ugyanígy a piaci szabályszerűségek megfigyeléséből még nem következtethetünk azok valódi céljára.

A tudományosság „image”-e

A jelenleg uralkodónak kikiáltott növekedési paradigma nem tűr meg más felfogást maga mellett, magát törvényerejűnek kiáltva ki önálló életre kelt, így gyakorlatilag lehetetlené téve a cáfolhatóságot. Karl Popper óta azonban a közgazdaságtanban elfogadottá vált a tudományos elméletek azon alapfeltétele, hogy cáfolhatók (falszifikálhatók) legyenek (Popper [1976]). Ám a növekedési paradigma igen féltékenynek mutatkozik, miközben folyamatosan tudományosságát igyekszik bizonyítani.

„Tudományt alkotni mindenáron!” – ez vezérelte azokat, akik a közgazdaságtant az akadémiai életbe bevezették. Angliában, Oxfordban 1825-ben alapították az első politikai gazdaságtan tanszéket, nem kismértékben felborzolva az egyetem oktatóinak idegeit. Ez érthető is, hiszen az első professzor – Nassau W. Senior (1790-1864) – székfoglaló előadásán megjósolta: „az új tudomány fontosság és hasznosság szempontjából a közvélemény szemében a legelső erkölcsi tudományok között foglal majd helyet.” (Schumacher [1991], 40. o.)

Annak tudatosításában, hogy „a közgazdaságtan sokkal inkább egy szakmának, mintsem tudománynak tekinthető” (Aulin [1997], 33. o.) egy idézetünk segíthet. „A neoklasszikus közgazdaságtan látszólag rendelkezik a tudományos diszciplínáktól megkövetelt alapvető vonásokkal, de egy olyan ideológián alapszik, amely a gyakorlatban korlátozza a vizsgálható problémák és elemzésük módszereit; a tudományos teljesítmény olyan kritériumait hozta létre, amelyek sokkal inkább a szellemi ráfordítás bonyolultságát, mintsem az eredmény minőségét veszik figyelembe.” (Ward [1972]; idézi Román [1977], 131. o.)

Az értékmentesség

Még a világhírű magyar közgazdász, Kornai János is elismeri, hogy „minden gazdaságpolitikai választásban végső soron meghatározott értékrend fejeződik ki” (Kornai [1993], 1041. o.), így nincsenek „tisztá”, értékmentes gazdaságpolitikai döntések.

Ezzel szemben Milton Friedman kijelenti, hogy a „pozitív közgazdaságtan elvileg független bármilyen etikai megfontolástól vagy normatív ítélettől” (Friedman [1986], 18. o.). Később viszont azt állítja, hogy „a közgazdaságtan bizony söté-

ten látó tudomány, mivel felteszi, hogy az ember önző és pénzhajhász” (ibid. 40. o.). Ezt az ellentmondást látva elbizonytalanodhatunk: bár Friedman szeretné, ha nem lenne a tudományterületén etikai megfontolás, rögtön meg is cáfolja önmagát. Kialakul emellett a kettős mérce cinikus formája is: „Én veled szemben piackonform módon versenyzem, kíméletlenül; de te nem teheted ugyanezt velem, mert neked értékeid vannak, amik köteleznek.”

Logikus megoldásnak tűnhet, hogy a kutatók értékítéleteit kell nyílttá (explicitté) tenni. Gondot jelent viszont, ha a kutatók nincsenek tudatában értékítéleteiknek, és/vagy nem mondanak igazat. Ezért válik fontossá, hogy az elméleteket ideológiakritikának vessék alá, s így nyilvánossá váljanak a szándékosan (vagy nem szándékosan) leplezett érdekek, motívumok. További jogos igény, hogy az elméletek alkotói szembesüljenek az általuk esetleg nem is szándékolt következményekkel. Itt visszajutottunk a hipotézisalkotók felelősségéhez és értékeikhez.

Karl Popper szerint „az objektív és értékmentes tudós nem az ideális tudós. Szenvedély nélkül lehetetlen dolgozni, különösen nem a tiszta tudományban. Az »igazság szerelme« kifejezés nem pusztá metafora.” (Popper [1976], 292. o.)

A közgazdaságtan és az erkölcs szétválasztásával az értékmentesség legmélyebb mozzanatához jutottunk el, amely alapjaiban felelős a korábbiakban felvázolt – kedvezőtlen – folyamatok beindulásáért és jelenlegi állásáért. A gazdasági életet irányító elméletek (és maguk az elméletet alkalmazók) szinte teljes mértékben függetlenítték a közgazdaságtant és az azt alkalmazó üzleti szektort az erkölcsi megfontolásoktól. Eközben olyan abszurd tételeket hirdetnek, miszerint a magánbűnök (önzés), az egyéni anyagi előnyök hajszolása valami sajátos belső logika folytán a társadalom javát szolgálja. Tudathasadásos állapot jött létre, amelyet az üzleti élet számos szereplője is megszenved: a magánéletben vallott értékek nem ültethetők át a gazdasági életbe, mert azok „nem jövedelmezőek”. Kimondható, hogy a közgazdaságtan alapvető hibát követett el, mikor – a gazdasági és erkölcsi megfontolások szétválasztása révén – a materiális jólét növelését állította a közjó szolgálatának helyébe.

Az eltorzított emberkép

Wilhelm Röpke (1899–1966), a „harmadik út”, a szociális piacgazdaság német főideológusa így ír *Civitas humana* című könyvében: „Ezzel elérkeztem a gondolkodásnak ahhoz a legmélyebb rétegéhez, amelyet – remélhetőleg számtalan más emberrel együtt – vallok. Mindig restelltem erről beszélni, mert azok közé az emberek közé tartozom, akik nem szívesen viszik

vallásos meggyőződésüket a nyilvánosság elé. Ezúttal azonban világosan ki szeretném mondani: kultúránk betegségének legmélyebb oka az a szellemi-vallási válság, amely minden egyes ember lelkében dűl, és amelyet csak az egyes ember tud lelkében legyőzni. Bár az ember mindenekelőtt homo religiosus, egy évszázada kísérletezik kétségbeesetten azzal, hogy Isten nélkül meglegyen, és Istentől eltávolodott, sőt istentelen sajátmagát, tudományát, művészetét, technikáját állítsa öntelten Isten helyére.” (Röpke [1996], 21. o.)

A nyugati konsumerizmus akadályozza egy világméretű szolidaritáson alapuló gazdaság kibontakozását azért, hogy azt a szemléletet szentesíti, amely az egoizmust a gazdaság elfogadható alapjának tekinti, s nem pedig anomáliának, amely eltorzítja a megfelelő módon működő gazdaság céljait. Ezek után érthető, hogy a piac fogalma új tartalmat kaphat: az intézményszerű önzés színterévé válik, ahol megszűnik a résztvevők egyéni felelőssége, mert „joggal” hivatkozhatnak arra: nem tettek egyebet, mint a kialakult szabályok szerint játszottak. Nincs még egy tudományterület, amely kísérletet tenne arra, hogy a világot alakítsa a modelljeihez, ám a jelek szerint a közgazdaságtan éppen ezen munkálkodik.

Herman Daly hevesen kel ki az akadémiai életben tapasztalt visszasságok láttán. „A közgazdaságtudományi egyetemek tanzsékei csak az emberek idejét pazarolják. Mással sincsenek elfoglalva, minthogy az általuk kanonikus feltevéseknek nevezett premisszák logikai hatásait vizsgálgassák.” ... „Sajnos ezek a feltevések teljes mértékben mellőzik a közösség bármiféle fogalmát, legyen az társadalmi vagy ökológiai. Ami ezek után marad: az az elszigetelt egyén – a homo oeconomicus.” (Daly [1995])

Vizsgáljuk meg ezek után, hogy a homo oeconomicusról (továbbiakban H.E.), a „gazdasági emberről”, mint elméleti emberképről, milyen „személyiségrajz” készíthető. A H.E.: (1) csak individuum, nem közösségi lény; (2) alapvetően önző, saját haszonmaximalizálásával törődik; (3) központi törekvése a gazdasági tevékenység által megszerezhető, pénzben kifejezett összeg maximalizálása; (4) a boldogságot és az elégedettséget az anyagi fogyasztásban leli; (5) igényei fizetőképes keresletben nyilvánulnak meg; (6) racionális; (7) feltétel nélkül hisz a tudományban; (8) „világnézetiileg semleges”, így az erkölcsmentesség jellemzi. (Peet [1992], Daly [1995] és Robertson [1990], 25. o. alapján)

A H.E. lényegét tekintve a hét főbűn alapján megkonstruált „lény” (Boulding [1992], 86–90. o.) és a tudomány „csőlátási hajlamának” (Madarász [1994]) áldozata, aki nem a valódi (örök) értékeket keresi, hanem egy délibábként csillogó életstílus után vágyakozik (vö. Kassiola [1990], 125–149. o.).

Zárszóként

Eddigi tapasztalatom szerint a legfontosabb ok, amely alapeljárásban felelős a felvázolt folyamatok beindulásáért és a jelenlegi helyzetért, a gazdaság és az erkölcs szétválása. A gazdasági életet magyarázni és irányítani hivatott elméletek, illetve az elmélet alkalmazói szinte teljesen függetlenítették a közgazdaságtant és az üzleti szektort az erkölcsi megfontolásoktól. Olyan tétételeket hirdetnek, miszerint a magánbűnök (önzés) és az egyéni anyagi előnyök hajszolása a társadalom javát szolgálja. Tudathasadásos állapot jött létre, amelyet az üzleti élet számos szereplője is megszenved, hiszen a magánéletben vallott értékek többnyire nem ültethetők át a gazdasági életbe, mert azok „nem jövedelmezőek”. Kimondható, hogy a közgazdaságtan alapvető hibát követett el akkor, amikor – a gazdasági és az erkölcsi megfontolások szétválásával – kizárólag a materiális jólét növelését tűzte zászlajára a jóval általánosabb közjó szolgálata helyett.

Elgondolkodtató, hogy bár sokan hangsúlyozzák az emberi értékek elsőbrendűségét, azt már nem gondolják végig, hogy ez miképpen képzelhető el olyan gazdasági rendszerben, ami már nevében is tagadja ennek lehetőségét. A kapitalizmus szó jelentése a Révai-lexikon szerint a tőke uralmát jelenti a többi termelési tényező, így az ember felett is. Túl sok mindent fogadunk el adottságként, amit valójában mi magunk kötünk ki feltételként, ezért végig kellene gondolni, hogy mi az, ami társadalmilag kívánatos, de a jelenlegi gazdasági rendszer rendezőelvei nem segítik ezek megvalósulását. Ehhez viszont határozottan állást kell foglalni abban a kérdésben, hogy az ember van a gazdaságért, vagy a gazdaság az emberért.

Mivel a strukturális bűn (erkölcstelen rendszerek) léte egyre nyilvánvalóbb a mai társadalmi, gazdasági berendezkedésben, ezért nem menekülhetünk fatalizmusba (ami megváltoztathatatlan sorsba, rendszerekbe való kényelmes, ám lényegében cinikus beletörődést jelent), s ugyanígy nem fogadható el determinizmussal („történelmi törvényszerűségekre” hivatkozva) védelmezni gazdasági, társadalmi intézményeket és jelenségeket.

Nem várhatjuk a tudománytól és a politikától az emberiség nehézségeinek megoldását, ugyanis a legmélyebb problémák az emberből magából erednek, ezért orvoslásukhoz is az emberi lélek változására van szükség. Csak akkor van esély az emberiség esztelen önpusztításának megállítására, ha sikerül megszabadulnunk a földhöz ragadt, mindent elárasztó materialista világszemlélettől, s végiggondoljuk helyünket és feladatunkat a világban. Még kezünkben a választás lehetősége, létezik alternatíva!

Nemzetépítés és szövetkezeti politika

HUNYADI ATTILA

A XIX. századtól, a többnemzetiségű államokban majdnem valamennyi nemzetiség önálló szövetkezeti intézményrendszert („mozgalmat”) hozott létre. A szövetkezetalakítások egyik elsődleges és visszatérő motívuma az volt, hogy ezzel erősítsék saját nemzeti intézményrendszerüket.

Ebben a tanulmányban azt szándékozom megvizsgálni, hogy a nemzeti kisebbségi/kulturális összetartozás-tudat, azonos értékrend hogyan erősítheti a kisebbség tagjaiban a kooperációs készséget, illetve fordítva, milyen hatással van a szociális-kulturális problémákra is odafigyelő konkrét gazdasági kooperáció a nemzetkisebbségi tudatra (kohézió), struktúrákra (szabadság, részvételi demokrácia, devolúció), kultúrára (szolidaritás-együttműködés)? A következőkben az erdélyi magyar nemzetiség szövetkezeti hagyományait ismertetem. (Egy következőben néhány nemzetközi, a szász és román szövetkezeteket fogom tárgyalni.)

A szövetkezetek helyesen értelmezve – modern intézmények, melyek az iparosodás és a hagyományos önellátó gazdálkodási struktúrák felbomlása nyomán jöttek létre a XIX. században egy liberális és individualista gazdasági környezetben. A szövetkezeti mozgalmaknak ott sikerült komoly sikereket felmutatni, ahol a szövetkezésben részt vevők között létezett valamilyen összetartozás-tudat, és képesek voltak jól artikulálható közös igényeket/törekvéseket megfogalmazni. Ugyanakkor elegendő szellemi és anyagi erőforrással rendelkeztek saját kezdeményezéseik megvalósításához. A szövetkezetek nem pusztán gazdasági érdekek alapján jöttek létre.

Széles szövetkezeti gazdasági struktúrák (mozgalmak) épültek ki olyan közösségi kooperációs előképeken, amelyek gazdasági rétegződéstől, osztálytól független társadalmi kohéziót, szolidaritást, összetartozást jelentettek. Valamely nemzeti kisebbség és kultúra megerősítésének politikai vagy társadalmi programja gazdasági téren legtöbbször a saját *kisebbségi szövetkezeti mozgalom* (kulturális alapon szervezett szövetkezetek érdekvédelmi-gazdasági szervezete/rendszere) kiépítésében és működtetésében találta meg azt a mechanizmust, amely anyagilag is képes volt a *nemzeti/kulturális célkitűzéseket* finanszírozni/támogatni. A szövetkezeti jellegből ez szinte szükségszerűen következett, hiszen a gazdasági intézmények közül a szövetkezet ágyazódik leginkább a közösségbe, működése a legközvetlenebb kölcsönhatásban van a közösség tagjainak igényeivel és értékrendjével, akiknek részvétele nélkül nem is működhet. A szövetkezet tehát egyszerre társadalmi egyesület és gazdasági vállalat is.

A szövetkezet önkéntesen társuló személyek autonóm egyesülete, amelyet a tagok hoznak létre sze-

mélyes részvételükkel és vagyoni hozzájárulásukkal közös/kölcsönös gazdasági, szociális és kulturális törekvéseik/érdekeik/szükségleteik érvényesítése/ellátása céljából; mindezt egy olyan gazdasági vállalkozás által valósítják meg, amelynek tulajdonosai a tagok, akik a szövetkezet irányítását közgyűlésük által demokratikus módon ellenőrzik.

A szövetkezetek szociális-kulturális affinitását szavatolja helyi, decentralizált jellegük, valamint ember- és közösségközpontúságuk. Míg a „nyitott kapu” elv (nem korlátozott számú tagság) biztosítja bárki csatlakozását, a szomszédsági elv az üzemméretet gazdasági és áttekinthetőségi szempontok alapján ésszerűen szabályozza. A kettő közötti ellentmondás tehát csak látszólagos, valójában a két alapelv kiegészíti/korrigálja egymást. A szövetkezetek a nemzetközi alapértékek, irányelvek és saját alapszabályaik értelmében nyelvi, faji, vallásfelekezeti, nemi vagy más megkülönböztetés nélkül fogadnak tagságukba bárkit, aki megfelel a szövetkezeti tagság alapszabályban rögzített előfeltételeinek – főként gazdaság(osság)i vagy területi, de lehetnek minőségi vagy erkölcsi elvárások is – és egyetért a szövetkezeti vállalkozás céljával. A szövetkezeti „nyitott kapu” elve (nem korlátozott számú tagság, változó alaptőke) tehát nem diszkriminatív: önkéntességen és szabad társuláson alapul. Ahhoz, hogy megértsük, miért helyeznek a szövetkezetek olyan nagy hangsúlyt a részvételre, figyelembe kell vennünk, hogy a gazdaságos és felelős működés érdekében a tagok tipikusan hármas érdekeltséggel vesznek részt a szervezetben: mint *társ tulajdonosok*, mint *ügyfelek* (foglalkoztatottak vagy a szövetkezet szolgáltatásainak igényelői/felhasználói), illetve mint ugyanannak a *közösségnek* a *tagjai* (rezidensek, érdek/értékközösség). Egyik társ tulajdonos sem csupán tőkebefektetői minőségében áll kapcsolatban a szövetkezettel. Ezt nevezik *szomszédsági elv*nek; e társadalomgazdasági érdekközösség (felelősségvállalási – közös vállalkozási) nemcsak (helyi, regionális) területi-közigazgatási egység körül érvényesülhet (a törvények rendszerint ezt írják elő), hanem felekezeti, szociális, nemzeti, kulturális *értékközösség*ben is.

A szövetkezetek a piacgazdaság és a nyitott társadalom részintézményeiként több funkciót teljesítenek:

1. *Infrastruktúra javító* (piackiegyensúlyozó) szerep: olyan területeken/ágazatokban is létrejöhetnek, amelyekben a tőkés befektetés vagy az állami szociálpolitika nem kifizetődő, ezáltal tehát addig nem létező szolgáltatásokat honosítanak meg, munkahelyeket, egyéb szociális (lakásépítés) vagy kulturális (iskola, óvoda) intézményeket hoznak létre a helységben. Monopolhelyzetet törhetnek meg új vállalkozás beindításával, értéktöbblet juttatva a termelőket, továbbá egészséges versenyhelyzethez (potenciális árkiegyenlítés, kínálatbővítés, minőségjavulás), mind-

ezek a fogyasztónak is előnyt jelentenek

2. Értéktöbblet-teremtő erő: hozzáadott érték növelése az üzemi szervezet (economies of scale) és technika tökéletesítése által (pl. feldolgozás) révén (termelői oldalon). Termékpálya nyomkövethetősége, közös márka, minőségszavatolás, közvetítői lánc rövidülése (fogyasztói oldalon is nyereség).

3. Szociális szerep: munkaerő(át)képzésre, oktatásra alapszabályszerűen keretet nyújtanak. Munkanélküliség-csökkentő szerepet töltenek be egyes vállalatok átvételével: R.E.S. (rachat d'entreprise par leur salariés), fenntartható helyi foglalkoztatás. A gazdaságban etikai alapelveket alkalmaznak (környezetbarát és egészséges termékeket népszerűsítnek).

4. Társadalmi szerep: a nyitott társadalom elveinek megfelelően az érintetteket fokozottabban véleménynyilvánításhoz, a róluk szóló döntésekben való aktív/tényleges részvételhez segíti (pl. az EU Közös Agrárpolitikája megfogalmazásában és végrehajtásában, vállalati döntésekben: „joint stock ownership”, német „cogestion”).

A magyar kisebbségi szövetkezetek a két világháború között

A kisebbségi nemzetépítés korszakolása tekintetében természetesen a trianoni közhatalomváltozás képezi a cenzúrát. A szövetkezeti-gazdasági önállósulás általi nemzetépítés elgondolása új fordulatot vett a két világháború közötti megváltozott helyzetben, azáltal, hogy az utódállamok kormányzatai a szövetkezeti intézményt is felhasználták az új állam „nemzeti” gazdaságának és identitásának stabilizálása és modernizációja céljával. Legtöbb helyen 1918 után a „nemzeti szövetkezeti mozgalom” eszközzé vált az utódállamok kormányzatai kezében a földreform végrehajtásában, valamint a rurális társadalom s ezáltal az egész „nemzet” stabilizálásában, a népesedési és gazdaság-politikában. A kisebbségek számára – kulturális létük fenyegetettsége miatt is – vált különösen fontossá a szövetkezeti érdekvédelem nemcsak gazdasági, hanem szociálpolitikai (foglalkoztatás- és kamatpolitika) és nemzetkisebbségi szem-

működő szövetkezetek önálló szövetségbe való szervezését. 1925-ben alakult meg Galántán a „Hanza” Szövetkezeti Áruközpont, majd 1929-ben az önálló „Hanza” Szövetkezeti Szövetség. A 310 fogyasztási és 150 hitelszövetkezet, valamint 33 más típusú magyar szövetkezet helyi szinten főleg a kultúrházak, iskolák és templomok építéséhez járult hozzá. A központ áruraktára, gépparkja, likörgyára, mezőgazdasági terményfeldvásárló osztálya mellett nyomdászövetkezetet is működtetett. A hitelszövetkezeti hálózaton kívül kevés magyar pénzüintézet maradt.

A délvideki magyarság tervszerű szociális és gazdasági elszegényítés áldozata lett Jugoszláviában. A központosítás és diszkriminatív adópolitika (túladóztatás, hatósági visszaélések) miatt a magyar gazdasági intézmények beolvadni kényszerültek valamely szerb intézetbe. A félmillió délvideki magyarnak egyetlen számottevő pénzüintézete sem maradt. Az 1918-ig fennálló 168 pénzüintézetből néhány jelentéktelen pénztár maradt meg; 230 különféle tevékenységű magyar szövetkezetből pedig mindössze 17 maradt.

Erdélyben az addigi OKH kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek „Szövetség” Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központja (a továbbiakban GHK) céggel új központot alapítottak Kolozsváron, s ugyanebben az évben a fogyasztási szövetkezetek is Hangya központ névvel Nagyenyeden. A két magyar központ jogi elismertetését csak 1923-ban sikerült kiharcolni: önállóságuk megőrzése fejében le kellett mondaniuk mindazon kedvezményekről és támogatásról, amelyeket az új állam egész területére kiterjesztett regáti szövetkezeti törvény a román szövetkezetek számára biztosított. A magyar szövetkezeteknek kormányrendelettel megengedték, hogy 1938-ig a monarchia kereskedelmi törvényének szövetkezeti előírásai szerint működjenek. A nagyobb arányú kibontakozást elősegítette az 1929-i új (parasztpárti kezdeményezésű) szövetkezeti törvény, amely önálló, irányító, szervező és ellenőrző ún. uniók létesítésére adott lehetőséget, továbbá adózási és illetékkedvezmé-

	OKH 1920 előtt.	OKH 1920 után	Romániában	Jugoszláviában	Csehszlovákiában	Ausztriában	Összes veszteség
			maradt				
Hitel-szövetkezet	2 474	869	702 (28,27%)	454	428	21	1 605 (64,5%)
Község	6 632	1 834	2 259	1 096	1 411	32	4 798
Tag	698 754	277 775	220 646	86 718	109 424	4 191	420 979

pontból is (földbirtoklás, nemzeti kultúra támogatása).

A trianoni szerződéssel az OKH-hez tartozott 2474 hitelszövetkezet 64,5%-a maradt az utódállamokban.¹

Felvidéken az 1919-ben Pozsonyban létrehozott csehszlovák „Központi Szövetkezet” radikálisan megszakította a szövetkezetek kapcsolatát a magyarországi központokkal. A magyar lakosságú körzetekben 1923-ban kezdték meg a területükön

nyekben részesítette a szövetkezeteket. Ez a kisebbségeknek is kedvező törvény volt érvényben (1935. évi módosításokkal) az 1938. februári (a szövetkezeti autonómiát durván megsértő és a kisebbségi uniókat betiltó) rendelet törvényig.

Az első kisebbségi évtizedben a szövetkezetek szép eredményekkel működtek, ám a gazdasági válság és a konverzió megbénította a hiteléletet is. Ezek negatív hatásának ellensúlyozásá-

¹Wanke Gusztáv: *A hitelszövetkezeti ügy Magyarországon*. Bp. 1935. 28-29

ra a magyar szövetkezeti központok szervezetszintű stratégiaváltást hajtanak végre. A hitelszövetkezeti központ 1935-ben munkatervbe foglalta a tevékenységbővítést (üzletág diverzifikáció), az önsegélyre alapozó intenzív növekedést. Ennek nyomán fellendül a tejszövetkezetek és gazdasági szakosztályok szervezése minél több tevékenység szövetkezeti lefedésére (beszerzés-értékesítés, feldolgozás, biztosítás, háziipar, fakitermelés); alaptőke-emelés történik, hitelnyújtásnál a termelési, beruházási célú kölcsönök és a rövid lejáratú, kis összegű kihelyezések kapnak elsőbbséget. Intenzívebbé válik a kapcsolat és konkrét együttműködés az Erdélyi Gazdasági Egylettel, valamint az egyházakkal és magyar közintézményekkel is.

A magyar intézmények koordinált tevékenységére és a magyar nemzetkisebbségi szolidaritásra egyre fokozottabb igény fogalmazódott meg – különösen a gazdasági válság és konverzió hatására. A koordinációt érdekegyeztetési-képviselési és pénzügyi/finanszírozási szempontból tartotta különösen fontosnak minden magyar intézmény.

Míg az OMP kongresszusain a Közgazdasági szakosztály ülései teremtettek fórumot valamennyi magyar társadalmi/gazdasági szervezetnek nézeteik megvitatására, hiányzott az érdemi döntéseket hozó és alkalmazó operatív, integráló szerv. „Az elmúlt 15 esztendő tapasztalataiból megállapítható, hogy a jövőben magyar kisebbségi társadalmunk csakis úgy tudja helyét megállani, ha megmaradt gazdasági és pénzügyi intézményeit egységes irányítás mellett újjászervezi. E cél elérése érdekében megalakítandó az erdélyi magyarság Gazdasági Tanácsa akként, hogy abban az erdélyi magyar gazdasági érdekképviselési szervek megfelelően képviselve legyenek” - így szólt az OMP kongresszusának határozati javaslatára **A magyar gazdasági és hitelszervek egyesítése** címmel.² A szászok gazdasági parlamentjét mindvégig paradigmatiszerveződesi modellként említi a két világháború között az erdélyi magyar értelmiségi és gazdaságpolitikai elit. Az ideális Gazdasági Tanács nem valósulhatott meg, ám hasonló célokkal indult a Magyar Népközösség keretében (1938) szervezett gazdasági alosztály.

A tőkekonzentráció előnyeinek elérése céljából a gazdasági szakemberek több ízben javasolták a magyar pénzügyintézetek fúzióját, hogy ezek legalább a középbankok tőkeerejével bíró „gondosan érdekelt” vagyoni erejű pénzügyintézetté tömörülve a fluktuáló tőke bizalmát hatékonyabban megszerezhessék és a magyar jellegű intézmények refinanszírozását kellőképpen biztosíthassák. Egy nagy magyar bank létrehozását a magyar pénzügyintézetek fúziója útján képzelték el, a vidéki kisintézetek mint annak fiókjai működtek volna tovább. „A magyar bank elgon-

dolást azonban alacsony egyéni érdekekből és személyi önzésből nem lehetett megvalósítani. Így a magyar pénzügyintézet szervezet, mely a magyar gazdasági életben a vezető szerepet követelte magának, nem tudott nemzetiségi hivatásának a magaslatára emelkedni, sem nemzetgazdasági feladatát betölteni. Politikusaink és népmozgalmi vezetőink nehezen ébredtek rá arra, hogy az erdélyi magyarságnak ugyanolyan tőkeerős és nemzetiségi jellegű intézetekre lesz szüksége, mint amilyen intézete a magyar uralom alatt a román és szász kisebbségeknek voltak.”³ – írja 1939-ben Oberding József György.

A kisebbségi magyar bankok érdekképviselőként 1922-ben alakult az Erdélyi Bankszindikátusnak szerkezetéből adódóan sem sikerülhetett a „magyar nemzetiségi hitelintézmény”-től elvárt feladatok ellátása.⁴ Célja és hatásköre pusztán alkalmi érdekegyeztetés volt: az összes bankot közösen érdeklő erkölcsi és anyagi ügyekben közös elhatározásokat és közös eljárásokat kidolgozni és végrehajtani. Csupán a bankérdekek általános védelmét tekintette feladatának; szorosabb (nemzeti szolidaritáson alapuló) kölcsönös érdekegyeztetést csak a gazdasági válság és a konverzió eredményezett. Az Erdélyi Bankszindikátus gyengeségét a magyar jellegű tőke túlzott szétdaraboltsága magyarázza. Hátrányos volt a magyar tőke túlzott megosztottsága (81 intézet között 320 millió saját tőke), amely nem koncentrált specifikusan magyar tartalékká. Emiatt az 1920-as évek konjunktúrája idején jövedelmező mezőgazdaság, ipar és kereskedelem vagyonosodási folyamatában a magyarság nem támogathatott tartalékaival egy megbízható magyar jellegű pénzügyintézetet. Az RNB visszszámítási hitelének a hiányában csupán saját tőkeerejükre utalva, a magyar pénzügyintézetek tagjai erős küzdelmet folytattak egymás között a betétekért, s emellett minden intézet osztalékpolitikát űzött. A drága pénz mellett tehát nagy haszonra törekedtek, ami az adósok rovására ment. Ehhez járult még a drága igazgatási költség, hiszen minden kis intézetnek önálló igazgatósága volt. Ezzel ellentétben a szász pénzügyintézetek következetesen kitartottak a (szászoknak nyújtott) kölcsönök alacsony kamatszintje mellett. A harmincas évek végi erdélyi magyar pénzügyeket elemző Bözödi György hitelpolitikai cselekvési paradigmaként a szász altruizmus követését javasolta: „Pedig kész leckét és kész példát szolgáltatott számunkra a szász bankok, miképpen kell kisebbségi népnek berendezni a maga pénzügyi életét. 1912-ben a szászok kezelésében lévő idegen tőkék közel tízszeresét tették ki a saját tőkéjüknek, és évi tiszta nyereségüknek közel egyharmad részét, 726 000 koronát fordítottak jótékony célra, s ebből 456 000 korona az egyházaknak és az iskoláknak jutott. Ekkora összeggel a háború után pénz hiányában

² Gazdasági kongresszusunk által elfogadott határozati javaslatok. In: *Szövetkezeti Értesítő*. 1933. 8. sz. 4-5.

³ Oberding József György: *A szövetkezetek szerepe az erdélyi magyarság életében*. In: Magyar Szövetkezés. 1939. 7. sz. 6-7.

⁴ Gyárfás Elemér: *Az erdélyi magyar pénzügyintézetek*. In: Magyar Kisebbség. 1924. 154-167.

bezárt összes felekezeti iskolánkat fenntarhattuk volna”⁵.

A Bankszindikátus részvénytársasági bankjaihoz képest a kis-hitel és takarékoság szövetkezeti kezelése gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt hatékonyabbnak bizonyult.

A magyar intézmények között gazdaságilag is konkretizálódott nemzeti szolidaritásra szemléletes példa volt a szövetkezeti rendszer és az egyházak együttműködése – főleg az oktatás, szövetkezetalapítás és a biztosításügy megszervezésében. Az 1929-ben megjelent román mezőgazdasági szakoktatási törvény lehetőséget nyújtott magánalapítású gazdasági szakiskolák létesítésére. Ezt a lehetőséget felhasználva, a magyar egyházak gazdasági iskolákat alapítottak: Székelykeresztúr (1931, unitárius egyház), Csombord (1934, református egyház), Radnót és Kézdivásárhely (1935, a Római Katolikus Státus alapítása). A szövetkezetek szervezésében és működtetésében a magyar lelkészek és egyházi szervezetek (IKE, Kolping Egyesület, Római Katolikus Népszövetség Egyetemi Szakosztálya) település/közösségi szinten is országnrész vállaltak, ezért volt nagy csapás, hogy 1940-ben a román állam megtiltotta a magyar lelkészeknek, hogy szerepet vállaljanak a szövetkezetek vezetésében. A szövetkezeti mozgalom széles társadalombázisa és demokratikus szerkezete abban is megnyilvánult, hogy a magyar szövetkezeti központok vezetésében egyenlő arányban voltak képviselve a történelmi egyházak. Amellett, hogy betétgyűjtésben az egyházak is támogatták a hitelszövetkezeteket, azáltal hogy megtakarítható tőkéiket a hitelszövetkezetnél helyezték el, a biztosítási üzletág intézményes megszervezése céljából a GHK átvette a Minerva Biztosító Rt érdekképviselőit, hogy azt tagszövetkezetek alképviselőként tovább adja. Mindezt az üzletpolitikai váltás (a válságot és konverziót ellensúlyozó üzletág-diverzifikáció) mellett még három különleges szempont is indokolta: a tagok és a szövetkezet előnye, valamint a magasabb nemzetgazdasági célok. „A Minerva belföldi vállalat, a magyar egyházak intézménye, tehát a Minervánál fizetett biztosítási díjak egyházi, kulturális és gazdasági érdekeinket szolgálják, sőt a szövetkezet által felvett biztosítások díjai hosszú időn keresztül betétként ott maradnak a szövetkezetnél, s így a falu pénzforgalmát növelik, a falu hitelét táplálják”⁶.

A nemzetgazdasági cél (belső vagyonforgalom-, kezelés) mellett érvényesült e közösségi (falu pénzforgalmának bővülése), vállalati (biztosítási jutalék, 10 éves folyószámla betétként helyben kezelt biztosítási díj), valamint egyéni előny (biztosítási anomáliáktól való megvédés, díjkedvezmény). Az a tény, hogy a Minerva Biztosító Intézet részvényei a magyar egyházak tulajdonában voltak, garancia volt az intézet erkölcsi megbízhatóságára nézve.

A hivatásrendi államban a magyar kisebbséget egyetlen szervezet képviselhette, az 1938-ban létrehozott Magyar Népközösség, amelyben szakmai-hivatás szerinti szervezetek képviselték a magyar kisebbségi társadalmat. A szövetkezetek társadalmi súlyáról tanúskodik az, hogy a Magyar Népközösségben a két magyar szövetkezeti központ mint legnagyobb, legátfogóbb magyar szervezet vehetett részt. Az egyház mellett ilyen jelentős és átfogó szervezet a szövetkezeti mozgalommal szintén együttműködő gazdaköri mozgalom, az EMGE volt. A szövetkezeti sérelmek és kívánságok megoldására a GHK és a Hangya közösen megalakította a Népközösség Szövetkezeti Alosztályát, emlékiratban terjesztették sérelmeiket a kormányhatóság elé.

Az önrendelkezés és függetlenség elvét sértő rendeletek érvényüket veszítették az 1940–1944 között Magyarországhoz tartozó Észak-Erdélyben, ahol a szövetkezetek megtarthatták saját szervezetüket és önállóságukat (a 2150–1941 sz. M.E. rendelet szerint). Az észak-erdélyi (422) román szövetkezet is autonóm szervezetük, a kolozsvári „Plugarul” Centrala Cooperativelor keretében és irányításával működik tovább, hitel, áruellátó és értékesítő szervként is. A német szövetkezetek a beszercei „Zentralverband Raiffeisen” központban tömörültek. Az észak-erdélyi román szövetkezetek és a dél-erdélyi magyar szövetkezetek képviselői által kezdeményezett reciprocitási tárgyalásokon (1940–44) a román, illetve magyar szövetkezetek önrendelkezésének kölcsönös szavatolását kérte mindkét fél a budapesti és bukaresti kormánynál: rávették a két ország kormányát egyes szigorúan tárolt termékeknek a szövetkezeti szervezet részére való kiutalására, monopolcikk árúsítására szóló engedélyek kölcsönös kiadására, a szövetkezeti alkalmazottak katonai szolgálat alóli felmentésére. A kölcsönösség elve alapján kérték, hogy a „Szövetség” ne éljen kinevezés jogával, és ne nevezze ki a „Plugarul” szövetkezetek igazgatósági tanácsába felügyelőjét, a Szövetkezetek Nemzeti Intézete pedig hívja vissza kinevezett képviselőit a dél-erdélyi „Hangya” igazgatóságából.

Összességképpen megállapítható, hogy egyetlen szövetkezeti rendszer sem épülhetett ki koordináció, finanszírozás és szakértelem nélkül. E három tényező intézményesítése szerint csoportosítva lehet röviden és szemléletesen összehasonlítani a három erdélyi nemzetiség önálló gazdasági szerveződését a nemzetközi szövetkezeti mozgalommal párhuzamot vonva (lásd táblázat a tanulmány végén). A magyar szövetkezeti hálózat – a gazdasági diszkrimináció ellenére – volt a legnagyobb lélekszámú szervezet. A bécsi döntést közvetlenül megelőző időszakban az erdélyi magyar családoknak fele legalább egy szövetkezetnek volt tagja. 1938-ban Románia magyarlakta területein 466 gazdasági- és hitelszövetkezetnek 135 ezer tagja volt, 320 fogyasztási szövetkezet-

⁵ Bözödi György: *Székely Bánja*. Mentor. Reprint. h. é. n. 145-151. L. még: Móricz Miklós: *Románia töképpolitikája Erdélyben 1919-1929 között*. Budapest, é. n. 14.

nek pedig 66 ezer tagja, akik családtagjaikkal együtt 3–4 millió magyar szövetkezeti tagot jelentettek, azaz a romániai magyarság csaknem felét. A magyaroknál 14,8, a németeknél 15,9, az erdélyi románoknál 33,5 lélekre jutott egy hitelszövetkezeti tag. Mint-hogy az erdélyi magyarság 72%-a falun élt, a magyar falvakban a szövetkezet iskolafenntartó szerepet töltött be: „az egyházi adó annyival kevesbedik, amennyivel a szövetkezet az iskola támogatásához hozzájárul”. A falusi lakosság mellett különösen a városi magyar iparosság, valamint az irodalmárok és egyetemi hallgatók valósították meg közös gazdasági érdekeik érvényesítését (könyvkiadás, kolozsvári magyar diákkotthon) szövetkezeti formában. Erdély magyar egyházi biztosító intézete, a Minerva Rt volt egyben a legnagyobb könyvkiadó is. A magyar szövetkezeti hálózat üzletágdiverzifikáció révén nemzetközileg versenyképes minőségű márkázott termékeket exportra is szállított, mindezzel helyi foglalkoztatást és többletjövedelmet nyújtott a családoknak. Jelentős volt szociális és vidékfejlesztő tevékenységük, reálértékben pedig a szövetkezetek vagyona. Az erdélyi magyar közösség oktatási és kulturális intézményeinek fenntartásában ugyancsak pótolhatatlan szerepet töltött be a két szövetkezeti központ (könyvtárszervezés, egyetemi diákkotthon). A szövetkezetek társadalmi szerepét tekintve nemcsak a gazdasági érdekvédelem (EMGE), hanem a tudományos (EME Közgazdasági szakosztálya, elnök: dr. gr. Bethlen László) és ifjúsági szervezetek, így a Székelyek Kolozsvári Társasága, az Erdélyi Fialatok, a Hitel és a Vásárhelyi találkozó résztvevői is az északi népek (elsősorban a dán és a finn) szövetkezeti demokráciáját tartották követésre méltó paradigmának gazdasági és kulturális-nemzeti vonatkozásban egyaránt. A magyar szövetkezeti intézményrendszer azáltal, hogy a nemzeti közösség mintegy felét integrálta, a kisebbségi magyarság demokratikus társadalomgazdasági rendszerének kiépülését segíthette elő.

Az erdélyi szövetkezetek elleni, 1944–45-tel kezdődő beolvasztási, államosítási fejleményeket kitűnően összefoglalja Vincze Gábor. A szövetkezeti szervezet volt az egyház mellett a magyarság legátfogóbb társadalmi intézménye, s ekként a második világháborút lezáró párizsi béke (1947) tárgyalásain jogszerező lett volna, ha az erdélyi egyházi és szövetkezeti intézmények demokratikusan választott vezetőinek közös *Memorandum*át az erdélyi magyarság legnagyobb részének kívánságaként fogadták volna. Ezzel ellentétben, a román kormány az aláírókat (Márton Áron, Venczel József, Korparich Ede, Lakatos István) börtönbüntetésre ítélte, a magyar szövetkezeteket pedig betiltották, vagyonukat államosították 1948-ban.

Az államszocializmus szükségszerű bukása utáni közép-kelet-európai államokban kísérletek történtek a szövetkezetek újjászervezésére, elsősorban a TACIS és a PHARE programok támogatásával; az átmeneti gazdasági-társadalmi rendszerek ilyen jellegű

próbálkozásairól kiváló szakemberek jelentettek meg tanulmányköteteket. Mivel mindez külön tanulmányt igényel, itt csak jelezni kívánom hogy, mihelyt a piacgazdaságba való átmenet stabilizálódik, az Európai Unióban és Észak-Amerikában ma is a legsűrűbb hitelhálózatot képező hitelszövetkezetek megjelenése a kelet-európai térségben is pótolhatatlan lesz. A szövetkezetek sikeres újjászervezéséhez két tényező szükséges: a kedvező törvényes keret és az oktatási-szakképzési-kutatási intézmények munkája. Kelet-európai paradoxon, hogy a törvények megfogalmazásából, alkalmazásából, véleményezéséből maguk a törvény alanyai, a szövetkezetek és érdekvédelmi szerveik maradnak ki, amiatt, hogy egyszerűen nem léteznek; mindez pedig nem tekinthető teljesen demokratikus folyamatnak. Az alapítványi (LAM-Illyefalva) és nyugati szövetkezetek eszmei és anyagi támogatásával létesített néhány valódi hitelszövetkezet érdekképviselője nem alakulhatott meg, mivel 1999 júliusától, a román hitelszövetkezeti törvény bevonásától tilos érdekképviselések és újabb hitelszövetkezetek alakítása (a tiltás és törvénybevonás ürügye több, piramisjátékszerű "hitelszövetkezeti álcában jelentkező" szélhámos vállalkozások megjelenése, és ezek állami ellenőrzésének lehetetlensége volt); ugyanakkor azonban az addig megalakult érdekképviselők tovább működhetnek. Mindez egyaránt ellenkezik az állampolgári jogokkal (egyesülési szabadság), valamint a nemzetközi irányelvekkel (ENSZ, EU). E törvényhozási problémák mellett a civil szervezetekre hárul a kezdeményezés az oktatás-szakképzés és kutatás megszervezésére. A jog- és gazdaságtörténet a szövetkezeti hagyományok feltárását végezné, a közgazdasági, jogi és szociológiai kutatások feladata lenne a korszerű szövetkezeti vállalatípusok meghonosításának lehetőségeit/esélyeit feldolgozni (megvalósíthatósági tanulmányok). A korszerű modellek és a helyi hagyományok ismeretében egyrészt spontánul megszűnnének az eddigi előítéletek, másrészt pedig a mai adottságoknak/kihívásoknak (munkanélküliség, szolgáltatás-hiány) megfelelő intézmények létrehozása válna lehetővé. Az egyetemi, főiskolai közgazdasági képzés (kellően diverzifikált szakosodási lehetőségek) intézményesítése a hatékony szervezést és fenntartható működést szavatolná. Az egyetemi oktatási és szakmai képzési rendszerben jobban kellene ismerni és kutatni a szövetkezeti vállalkozási formát, amely egyre dinamikusabb szerepet játszhat a helyi közösségek és erőforrások megtartásában és gyarapításában. Az állami szerepvállalás csökkenése (devolúció) bizonyos szociális-gazdasági problémák kezelésében e feladatokat átruházza a civil társadalomra, az állampolgárok közvetlen részvételén alapuló autonóm szervezetek hálózatára. A nyitott társadalom alapértékeinek megfelelően az érintettek (egyének és közösségek) szövetkezeteik révén fokozottabban véleménynyilvánításhoz, a róluk szóló döntésekben való aktív/tényleges részvételhez juthatnak.

Az EURÓ – több, mint pénz

S Ü K Ö S D A T T I L A

A közös valuta bevezetéséről és annak pénzügyi hatásairól

Az Európai Gazdasági Közösség megalakulása óta, már az 50-es években megszületett a nagy „monetáris álom”. Ma elmondhatjuk, hogy az álom megvalósult.

Két hónappal januári bemutatkozása után az EURÓ lett az egyetlen törvényes fizetőeszköz az euróövezet 12 országában. Ezt követően az euróövezetben már csak a jegybankok váltják vissza a régi nemzeti valutákat, kivéve Belgiumot, ahol ez év végéig még a kereskedelmi bankok is váltanak.

Az eurókészpénz népszerűségét jól érzékelteti, hogy a 300 milliós euróövezetben a bevezetést követő első héten már a tranzakciók nagy részét euróban bonyolították le. A gyors és zökkenőmentes átmenetet a tökéletes szervezésnek, a hatalmas mennyiségű készpénz bankokhoz és kereskedelmi egységekhez történő pontos kiszállításának volt köszönhető, amelyet teljes egészében az Európai Központi Bank (ECB) irányított.

A szkeptikusok félelmei végül nem igazolódtak be, nagy mennyiségben nem találtak hamisított bankjegyeket – bár voltak példák ilyen kísérletekre –, az árak nem emelkedtek jelentősen, és az átállás nem okozott káoszt egyetlen euróövezetbeli országban sem. Kisebb fennakadások természetesen akadtak, például Ausztriában, ahol az eurókészpénz első napjaiban hosszú órákig használhatatlanok voltak a pénzkidó automaták. Mindenesetre a három nem euróövezeti tagország, Nagy-Britannia, Dánia és Svédország a kedvező tapasztalatok láttán mérlegeli az euró minél hamarabbi bevezetését.

Az új készpénz megjelenése az EMU országokban

Március 1. óta az Európai Unió 12 országában kizárólagos fizetőeszköz az euró. A nemzeti valutáktól vett búcsú mindenütt könnyed és gyors volt. Németországban – minden átmeneti idő nélkül – január elsejével az euró lett az egyetlen törvényes fizetőeszköz. A kereskedelem igyekezett a vevők kedvében járni, és vállalta február 28-áig a márka elfogadását. Erre az időpontra a pénzcseré többé-kevésbé be is fejeződött. A német jegybank, a Bundesbank adatai szerint február utolsó hetére a 2000-es év végén forgalomban volt 2,8 milliárd darab márka bankjegy 90 százaléka

már visszakerült a Bundesbankba vagy a tartományi központi bankok valamelyikébe. A 49,1 milliárd érméből viszont kb. 30% sohasem fog visszakerülni az olvasztóba.

Olaszországban a „plasztikpénzes” fizetések 20 százalékkal – az eurózónában a legnagyobb arányban – emelkedtek az utóbbi két hónapban. Az idén január 1-jén Olaszországban több mint hárommilliárd darab lírabankjegy volt forgalomban 125 billió líra értékben, és ebből becslések szerint 250-300 millió örökre eltűnik vagy megsemmisül. Az 5-6 milliárd darab pénzermék sorsát még nehezebb megjósolni: ezekből 1,2 milliárdot vontak be február végéig, és nem valószínű, hogy a jövőben nagyobb mennyiséggel jelentkeznek még a bankoknál ezekkel az érmékkel.

Belgiumban az általános vélemény szerint a hivatalosan megállapított 2 hónapos átállási idő fölöslegesen hosszú volt. A belgiumi pénzcseré összesen 2,5 milliárd eurójába került a költségvetésnek, a bankrendszernek és a kereskedelemnek, de állami támogatás csupán a pénzszállító fuvarok biztonsági körülményeinek megerősítéséhez járt.

Tény, hogy az Európai Bizottság adatai szerint az eurózóna inflációs üteme a tavaly decemberi 2 százalékról januárban 2,7 százalékra nőtt: a legmagasabb, 4,9 százalékos Hollandiában volt, a legalacsonyabb, 2 százalékos Ausztriában.

Ausztriában az euró hatására vélt inflációs hatás elmaradt, a januári 2 százalékos ráta igen kedvező. A forgalomban levő 200 milliárd schilling nagy részét már január első két hetében becserélték, mindazonáltal február végéig is csak 180 milliárd jutott vissza a nemzeti bankba.

Franciaországban békés forradalomként értékelték, ahogy az euró letaszította 641 éven át őrzött trónjáról a frankot. A kereskedők és a fogyasztók látszólag közömbösen vettek búcsút a nemzeti valutától, ám felmérések szerint a franciák 20 százaléka nagyon és majdnem ugyanekkora hányada „eléggé” sajnálja a frank eltűnését. Szembetűnőbb változást a fizetési szokások átalakulásában lehetett érzékelni Franciaországban: január 1-je óta 14,4%-kal emelkedett a bankkártyás és 4,4%-kal a csekkel történő fizetések aránya.

Az átállás költségei

Az euró és a nemzeti valuták közötti átváltási arányok visszavonhatatlan rögzítésével megszűntek az árfolyam-in-

gadozások az eurórégióban. Az árfolyamkockázat eltűnése, a tranzakciós költségek mérséklődése, valamint az egységes pénzügyi piacon a verseny hatására a fogyasztók a pénzügyi szolgáltatások minőségének javulására és kedvezőbb áralakulására számíthattak. Kétségtelen az is, hogy az áttérés egyszeri költségei tetemesek, és ezek elsősorban a pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó intézményeknél (főként a bankoknál) jelentkeztek.

A kiadások jelentős részét teszik az ügyviteli számítástechnikai (szoftver) fejlesztések (egyes bankoknál 100 milliós nagyságrendben), az ügyfelek tájékoztatása, a munkatársak kiképzése. Ez három éven keresztül – az Európai Bankszövetség elemzése szerint elérheti a működési költségek 2%-át. Az IT és a könyvviteli kiadások, a költségek több mint felét (54%), kb. 20%-ot a nyomtatványok, marketing- és ügyfélkapcsolati kiadások, 10%-át a banki alkalmazottak kiképzése tette ki.

Jelentős bevételtől esnek el a bankok a devizakonverziós díjak (átlagosan 1‰) és a vételi-eladási árfolyamok közötti marge megszűnése miatt is. Az ügyfelek bankszámláinak csökkenésével, az ingyenes számlakonverzióval kevesebb díjat tud a bank felszámítani, és a treasury is elesik a tagvaluták közötti arbitrázstevékenységből származó bevételtől.

Az EU követelményei közé tartozik az is, hogy ne legyen kettőnél több a bankszünnapok száma, ami ismét a költségek növekedése irányába hat.

Ugyanakkor lényegesen egyszerűsödnek és hatékonyabbá válnak az átutalások, erősen csökkennek a kockázatkezelés költségei, és csökkennek a bankra háruló költségek a megszüntethető nostroszámlák miatt is. Egyes bankok a kapcsolatok megtartása miatt viszont nem szüntetik meg a különböző valutában vezetett nostroszámláikat. Mindezen hatások eredőit nehéz megjósolni, a többség viszont költségeinek változatlanságával vagy enyhe csökkenésével számol a továbbiakban.

E költségek kompenzálását elvileg négy forrásból fedezik: költségvetési támogatásból, bankügyleti díjak növeléséből, a bank nyereségéből vagy racionalizálás révén a költségek csökkentéséből.

Árfolyamok és átváltási kulcsok

A nemzeti valuták véglegesen rögzített arányokban válthatók át immár csak euróra, egymás között nem, mivel már törvényes fizetőeszköz szerepük megszűnt. Nincs önálló árfolyamuk sem egymással, sem más pénznemekkel szemben. Az átmeneti időszakban egy nemzeti valutában kifeje-

zett összeget két lépésben számítottak át más nemzeti fizetőeszközre: először euróra, majd euróról a célvalutára („háromszög-módszer”). Közgazdasági értelemben a nemzeti valuták tulajdonképpen az euró nem decimális léptékű váltópénzei lettek. A gazdasági élet szereplőinek, így a vállalatoknak és a fogyasztóknak a bankszámlák és készpénzhelyettesítő eszközök esetében jó ideig választási lehetőségük volt az euró vagy a régi nemzeti fizetőeszközök (márka, frank, líra, schilling stb.) között. Ezt a választási szabadságot a „sem kényszer – sem tiltás” elve mondta ki, amely az euróra vonatkozó közösségi szabályozás vezérfonalát jelentette. Az átváltási arányokat hat számjegyű számmal fejezik ki, mindig egy euróhoz viszonyítva. Az euró és az ECU közötti átváltási arány 1:1.

A pénzügyi szektor az euró bevezetése utáni időszakban

1999-től az euróban denominált kötvénypiac a dollárkötvénypiac után a világ második legnagyobb méretű és likviditású piacává vált, s egyben sokkal homogénebb is, mint a korábbi európai kötvénypiacok. Az euró, „fizetési eszköz” szerepe mellett kihangsúlyozódik az „értékmérő” szerepe is, és a monetáris átállás ezzel számos pozitívumot hozott és hoz a kötvénypiacra: az árfolyamkockázat megszűnése következtében csökkennek az euróövezet országain belüli befektetési kockázatok, a befektetési lehetőségek jobban összehasonlíthatókká válnak és a hitelminősítés szerepe megnő. Az értékpapír-kibocsátók számára a szélesebb elhelyezési lehetőségek és a kibocsátások szervezésével foglalkozó intézmények közötti verseny éleződése a felárak és jutalékok csökkenéséhez vezet. A kötvények árazását befolyásoló tényezőknél is változás tapasztalható: az euró bevezetése előtt az árfolyam-, hitel- és inflációs kockázatok szerepeltek a legnagyobb súllyal; jelenleg a hitelkockázat mellett a befektetők döntési szempontjai között az adott kötvény likviditása a főszerep.

A magyar bankközi devizapiacra mára már az euró nyert teret a dollárral szemben, korábban a dollár számított intervenciós devizának.

Az euró bevezetése igen pozitívan hatott a világ szinte egész tőkepiacára. A részvényárfolyamok világszerte jelentősen emelkedtek, de leginkább az eurót bevezető államokban (Németországban, Franciaországban) erősödtek. Az egységes részvénytőkepiac kapitalizációja háromezermilliárd dollár, míg a kötvénypiacé hétezezmilliárd dollár, ami megközelíti az amerikai piac méretét. A legnagyobb mértékben a banki és a telekommunikációs részvények árfo-

lyama emelkedett, ugyanis a piac vélekedése szerint e cégek profitálhatnak a legtöbbet az euró bevezetéséből.

Az euró bevezetéséből adódó feladatok sikeres megoldását a Magyar Nemzeti Bankban több mint egyéves felkészülési időszak előzte meg. Az MNB intézkedései többek között érintették a forint árfolyamát meghatározó valutakosár összetételét, az árfolyamjegyzés módját, a bankközi devizapiacot, a Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszert (VIBER), az államadósság menedzselését. A magyar valutakosár összetételének megváltoztatásáról született döntés szerint 1999. január 1-jétől a valutakosár 70 százalékban eurót, 30 százalékban dollárt tartalmazott, 2000. január 1.-től pedig az euró 100 százalékos súlyt képvisel a forint árfolyamában.

Az MNB hivatalos árfolyamot jegyez az euróra, az induló árfolyam 251,43 forint volt 1999. január 4-én. Ezzel egyidejűleg tájékoztató árfolyamot közöl az eurót bevezető országok devizáira. Az árfolyamképzési algoritmus, valamint az ünnepnapok figyelembevétele változatlan maradt.

Logisztikai kihívások

Az euró készpénzformában történő bevezetése, valamint a nemzeti valuták forgalomból történő kivonása az eurózóna 12 tagországában rendkívüli logisztikai feladat volt. A bankjegyek és érmék előállítására és forgalombahozatalra, a nemzeti valuták megsemmisítésére az eurózónához tartozó tagállamok jegybankjainak és az EKB-nak volt a feladata.

648 milliárd euró értékben 14,5 milliárd darab euróbankjegyet (ebből 4,5 milliárd darab logisztikai tartálékként szolgál, annak érdekében, hogy a nemzeti jegybankok bármikor ki tudják elégíteni a készpénzigényt) és 15,7 milliárd euró értékben mintegy 50 milliárd euró érmét kellett legyártani, majd forgalomba hozni oly módon, hogy 300 millió ember számára biztosítva legyenek az átállítás optimális feltételei.

A nagyságrendek érzékeltetésére néhány adat: a forgalomba kerülő érmék összsúlya 239 157 tonna, ami az Eiffel-torony súlyának 24-szerese. Ha az érméket egymásra raknánk, az elért magasság 78 870 km lenne, ami 246 000 Eiffel-toronyra felelne meg. Ha egyszerre kellene ezt a mennyiséget szállítani, 478 000 teherautóra lenne szükség. A 14,5 milliárd db euró bankjegyet egymás után helyezve 1,9 millió km hosszúságú „pénzutat” kapnánk, ami a Föld–Hold távolság ötszöröse. A bevonásra kerülő nemzeti valuták mennyisége nagyságrendileg természetesen ehhez hasonló.

Az euró készpénzként történő bevezetésében szerepet vállalóknak nagy kihívásnak kell megfelelniük több területen is: szállítás, raktározás, őrzés, hamisítás elleni védekezés, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

2001-ben több tagállamban is kampányokat szerveztek a kis értékű érmék előzetes összegyűjtésére a karitatív szervezetek bevonásával.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a bankszektorra különösen nagy felelősség hárult az eurókészpénz zökkenőmentes bevezetésében. Tekintettel arra, hogy a lakosság készpénzellátásának mintegy 70%-a pénzautomatákon keresztül történik, ezek megfelelő időben történő feltöltése euróval (egyedül Németországban 60 ezer van belőlük) rendkívül fontos szerepet játszik a lakosság folyamatos készpénzellátásának biztosításában.

Az eurókészpénz pozitív fogadtatásában jelentős szerepe van a pszichológiai tényezőknek is. A nominálisan „szegényebbé válás” érzetének leküzdése különösen azon tagországokban fontos, ahol az emberek hozzászoktak a nagy számokhoz. Nem lebecsülendő tehát pszichológiai szempontból az új arányokhoz történő hozzászokás, az euró értékének és az új áraknak az „érzése”.

Romániai és magyarországi szempontok

Az euró bevezetése Magyarország és Románia számára is érezhető változásokat hozott. A kereskedelmi bankok számára a számlabevezetések, átállítások, a tagvaluták közötti konverzió megszűnése és mindezek számítástechnikai és oktatási költsége eléggé jelentős, amit várhatóan nem kompenzál hamar az ügymenet bizonyos egyszerűsödése. Az euró fogadása viszont elkerülhetetlen.

Az euró megjelenése jelentős hatással van olyan országok pénzügyi szektorára, amelyek külkereskedelméből és tőkeimportjából jelentős – Magyarországon közel kétharmados – arányban részesednek az új pénznemet bevezető országok. Magyarország és Románia számára az euró akkor eredményezne igazán előnyt, ha majd az EMU tagjává válhatnak. Ennek feltétele a maastrichti kritériumok teljesítése, illetve megtartása. Abban biztosak lehetünk, hogy az újonnan jövőkkel szemben a közös valuta védelme érdekében a szigor nagyobb lesz, mint ahogyan az EMU-t megalakító országok ezt egymással szemben megkívták.

Mégis *miért van szükség az Európai Gazdasági és Monetáris Unióra?* Azért, mert az Európai Unióban a gazdasági integráció előrehaladtával a tagországok egymásra utaltsága is nő, így nem lesznek érdekel-

tek politikai feszültségek keltésében, a gazdasági együttműködés elmélyítésével újabb háborús konfliktus kirobbanása is elkerülhetővé válik.

Azért, mert a kiéleződött egységes piaci versenyben elkerülhetetlenül előtérbe került az európai és hazai versenyképesség növelése. A közös európai valuta az egységes piac hatékonyságát képes növelni, hiszen a termelők és a fogyasztók közvetlenül össze tudják hasonlítani az egymással versengő termékek árát az egyes tagállamokban, és az olcsóbb helyen vásárlók elősegítik az árak kiegyenlítését. A hatékonyság növelése a piaci szereplőket nemcsak az európai belső piacon hozhatja kedvezőbb helyzetbe, hanem termékeiket, szolgáltatásaikat a nemzetközi piacon is versenyképesebbé teszi.

Azért, mert a Bretton Woods-i pénzügyi rendszer összeomlása újra előtérbe hozta a monetáris stabilitás fontosságát, a tagországok valutái közötti árfolyam-ingadozások megszüntetését. Miért még? Azért, mert a tagországok közötti árfolyamkockázat megszüntetése egységes pénzügyi piacot hoz létre, ahol a tőke a legjövendelművebb felhasználási területre áramolhat. Nem utolsósorban a különböző valuták átváltásakor jelentkező tranzakciós költségek megtakarítása is jelentős, amit az EMU biztosít.

Hogyan tovább, euró?

Három évvel ezelőtti bevezetése óta, miközben az övezetbe tartozó tagországok átlagos inflációs rátája nem sokkal haladta meg a két százalékot – tehát antiinflációs céljait tekintve az eurót akár sikeresnek is tekinthetnénk –, a nemzetek feletti valuta indulási árfolyamához, értékéhez képest 25%-ot veszített értékéből a dollárral szemben, 2000 őszén elérve mélypontját, amikor már csak 0,84 USA dollárt képviselt.

Azt is állíthatjuk, hogy az euró árfolyamának alakulása a dollárhoz és a yenhez viszonyítva kifejezi az integrált nyugat-európai gazdaság versenyképességének, hatékonyságának színvonalát a dél-kelet-ázsiai, (inkluzíve Japán), illetve az amerikai gazdasággal szemben. Az egyik nagy kérdés volt 1999 után, hogy vajon az eredeti célkitűzésektől eltérően az Európai Unió regionális pénzévé válik-e az euró, vagy pedig az eredeti célkitűzéseknek megfelelően jelentős nemzetközi kulcsvaluta szerepre is számíthat, azaz képes lesz fontos pozíciókat elhódítani a dollártól. A 2001-es év világgazdasági, politikai és hadműveleti eseményei jelentősen befolyásolják e kérdésre adandó választ; véleményem szerint ezen események hatásai a közös valutára

kézzelfoghatóvá válnak az idén, 2002-ben. Kétségtelen, hogy az euró életre hívása és a mögötte álló Európai Monetáris Unió létrehozása 1999. január 1-jével az első olyan nagyhatású integrációs eredmény az Európai Unió 12 tagországa között, amely a nyugat-európai gazdasági régiót az Egyesült Államok versenytársává, de legalábbis partnerévé emelte a nemzetközi pénzügyek alakítása területén.

Az elemzők egy része az árfolyamcsökkenés okai között – a makrogazdasági teljesítmények különbségén túl – a kőolaj világpiaci árának emelkedését is feltüntettek. Hosszú távon az euró értéke közelíthet a dollárhoz, de csak abban az esetben, ha az euróövezet országai végrehajtják a strukturális reformokat az elosztási rendszerek, az állam gazdasági szerepvállalása, a fiskális rendszer átalakítása területén, amelyek révén erősödik a termelékenység, és csökken a munkaerőpiac rugalmatlansága.

Költség-versenyképességi oldalról azt mondhatjuk, hogy versenyképesebbé kell válnia az euróövezetnek az Egyesült Államoknál ahhoz, hogy az euró erősödjék. Ez pedig a költségek csökkentését tenné szükségessé. Ellentmondásos jelenség, hogy miközben az euró az elmúlt három évben nem teljesítette a létrehozásakor kitűzött célokat, aközben a gyenge euró kifejezetten ösztönözte a gazdasági és monetáris uniót alkotó tagországok exportját, és ezzel hozzájárult a gazdaságok fellendüléséhez, növekedéséhez. Az alacsony árfolyam tehát, miközben kifejezi a versenyképességi és hatékonyságbeli hátrányokat az USA-val szemben, azaz a dollárral szemben, aközben ösztönözje a gazdasági növekedésnek. Az alacsony árfolyam akkor válik aggasztóvá, ha az importárak növekedésén keresztül táplálja az inflációt, és gyengíti az üzleti és fogyasztói bizalmat.

Előbb-utóbb Magyarországnak és Romániának is fel kell készülnie a forint-euró, illetve lej-euró cserére, nem érdemtelen tehát összegezni, hogy a nagy európai valutaváltás milyen konkrét tapasztalatokkal járt, mire kell számítanunk, ha – legjobb esetben 2006-ban – Magyarországon és még egyelőre beláthatatlan időn belül, de Romániában is az euró veszi át a nemzeti valuta szerepét.

Az euró megjelenése tehát nemcsak a Gazdasági és Monetáris Unióban részt vevő országokra van jelentős hatással, hanem Európa, sőt a világ egészének gazdaságára, valamint a nemzetközi pénzügyi rendszerre is, mint ahogy azt a fentiekben olvashattuk. Nyilvánvaló, mindannyiunknak alkalmazkodnunk kell az új helyzethez, mégpedig oly módon, hogy csatlakozásunkig hatékonyan használjuk ki a közös európai pénz kínálta lehetőségeket.

Az időhiány – korunk gyógyítható betegsége

CSATLÓS PÁL

Hányszor meg hányszor halljuk naponta a következő mondatokat: „Jó lenne hetente legalább egyszer sportolni, de kinek van erre ideje?...”; „Szeretnék megtanulni tárgyalási szinten beszélni angolul és franciául, de túl foglalt vagyok...”; „Tényleg jó lenne valamikor összejönni a régi osztálytársakkal, de annyi projekten dolgozom, hogy még enni is alig-alig van időm...”. Olyan sokszor elhangzanak az ehhez hasonló mondatok, hogy már szinte mindenkinek természetesennek tűnnek.

Vizsgáljuk meg egy pillanatra az időnk felhasználását meghatározó döntési folyamatot. Amikor arról döntünk, hogy áldozunk, vagy sem időt egy tevékenységre, két alapvető kritérium szerint cselekszünk: a tevékenység fontossága és a tevékenység sürgőssége szerint. Ebből a szempontból – amint a mellékelt mátrix szemlélteti – négy típusú tevékenységet különböztethetünk meg:

- I. Fontos és sürgős tevékenységek
- II. Fontos, de nem sürgős tevékenységek
- III. Nem fontos, de sürgős tevékenységek
- IV. Nem fontos és nem sürgős tevékenységek.

Fontos	- Határidejükhöz közeledő projektek - Egy elégedetlen vevő megnyugtatója - Egy tűz eloltása - Stb.	- Önképzés - Idegen nyelvek tanulása - Rendszeres fizikai gyakorlatok - A regeneráló jellegű pihenés - Stb.
	- Egyes telefonhívások - Egyes levelekkel töltött idő - Stb.	- Egyes telefonhívások - Egyes levelekkel töltött idő - Stb.
Nem fontos		
	Sürgős	Nem sürgős

A fenti ábrát megvizsgálva, egyenesen következik, hogy hogyan kellene kinéznie egy ideális időbeosztásnak. Amint tudjuk, az I. típusú tevékenységek mindig adódnak, és mindig is adódni fognak. Ha a például a cégünknel kitör egy tűz, nem lehet másnapra halasztani az eloltását. Ha beront irodánkba az egyik legfontosabb ügyfelünk, a legutolsó szállítmány minőségére panaszkodva, nagy hiba lenne nem azonnal kezelni a helyzetet.

A II. típusú tevékenységek azok, amelyekre a legtöbb időnket kellene szentelnünk. Ezek azok a tevékenységek, amelyek elősegítik a számunkra tényleg fontos dolgok megvalósítását. Ezeket a tevékenységeket keresztül valósítjuk meg az igazán fontosnak számító elképzeléseinket, amelyeket nem lehet

egy-két délután, esetleg egy hét alatt megvalósítani. Ebbe a csoportba tartoznak a képzések, különböző idegen nyelvek tanulása, a rendszeres sportolás, minden, ami az egészségünk megőrzésére szolgál, egyszerűen mindaz, ami fontos, de nincs konkrét határidőhöz rögzítve, vagy a határideje még távoli. Minél több időt szentelünk az ilyen jellegű tevékenységekre, annál kevesebbszer szorulunk rá a vészhelyzetek megoldására, annál kevesebb I. típusú tevékenységet kell majd végeznünk.

A III. és a IV. típusú tevékenységeket a lehető legjobban vissza kell szorítani. A III. típusú tevékenységek azok, amelyek sürgősnek tűnnek, viszont azonkívül, hogy félbeszakítanak, megakadályoznak a fontosabb tennivalóinkban, nincs különösebb befolyásuk az életminőségünkre. Ide sorolható például egy telefonhívás, ami félbeszakíthatja megbeszélésünket egy igencsak fontos ügyfelünkkel. Az ilyen jellegű problémákat hivatott megoldani egy ügyes titkárnő. Bizonyos gyűlések, ahol semmi lényegesről nem döntenek, viszont megszokásból megtartják, ugyanebbe a kategóriába tartoznak.

A IV. típusú tevékenységek azok, amelyek se nem fontosak, se nem sürgősek, amelyeket a teljes idővesztésként elkönnyelhető tevékenységekként tartunk számon. Ide tartozik a különös cél nélküli televíziózás, az ágyban való hosszas lustálkodás (ami után sokkal fáradtabbak vagyunk, mint előtte). Figyelem! A valódi pihenés nem tartozik ide. Pihenésnek számít a rendszeres sportolás, amelynek következtében erővel, energiával telítődünk fel, kikapcsolódunk, Ez a II. típusú tevékenységekhez tartozik, hiszen szükségünk van rá ahhoz, hogy jól és hatékonyan dolgozhassunk, egészségesek maradjunk, és felfrissüljünk egy nehezebb munka következtében.

A sürgősség:

Azt, hogy egy tevékenység sürgős vagy sem, egyszerű megállapítani: minél közelebb van időben az eredmény leadásának a határideje, annál sürgősebb a tevékenység. A nyomás alatt való munkának a negatív hatásait mindnyájan ismerjük: időhiány, stressz, fáradtság, idegesség stb. Vannak bizonyos pozitív oldalai is a sürgősségnek, amelyek viszont egyes esetekben nagyon veszélyesek lehetnek. Amikor egy sürgős és fontos dolgot meg kell oldani, határozott, dinamikus és általában radikális cselekedetekre van szükség. Az, aki egy ilyen probléma megoldásával szembesül, általában a történések központjában van

és ezáltal az az érzése, hogy a hatalom az ő kezében összpontosul. Egy másik lényeges dolog az, hogy egy sürgős tennivaló elvégzése után általában azonnal látszik az eredmény.

Ilyen pozitív érzések miatt fennáll a veszélye annak, hogy kialakul egy „sürgősség – függőség”. Manapság már szinte státusszimbólummá vált az, hogy valaki elfoglalt. Ennek alapjául az a tévhit szolgál, hogy ha az illető elfoglalt, nincs ideje, akkor az egy fontos ember. Sokan egy valóban fontos és sürgős probléma megoldása után hiányolják azt az érzést, hogy ők vannak a központban, ők a hatalom, ők irányítják a dolgokat, mindenki rájuk hallgat, és abba a csapdába eshetnek, hogy a sürgős tennivalókat keresik még akkor is, ha azok nem fontosak számukra, ezzel egy önámítási pályára tévednek s a sürgős tevékenység hiánya kellemetlen érzést kelt bennük.

Egyesek furcsállni fogják e tanulmány címét. Miért betegség az időhiány? Létezik „sürgősség-függőség”? Ha megvizsgáljuk a kábítószerfüggő magatartás jellemzőit, meglepően sok hasonlatra bukkanunk.

A függő magatartás

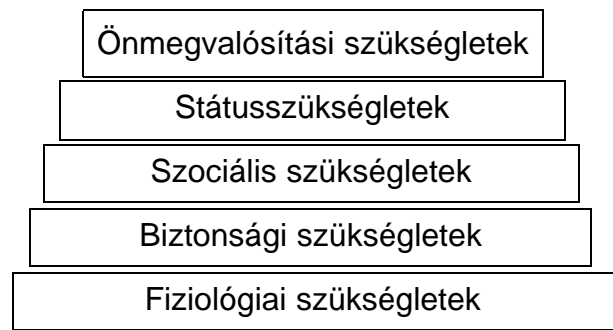
1. Előrelátható, biztos érzéseket kelt.
2. Az ember életének központjává válik, teljes figyelmét igénybe veszi.
3. Ideiglenesen megszünteti a fájdalmat és egyéb negatív érzéseket.
4. Álbiztonság, álhatalom, álfontosság és álönmegvalósítási érzeteket kelt.
5. Eltúlozza azokat a problémákat és érzéseket, amelyeket állítólag gyógyít.
6. Rontja az egészséget, az emberi kapcsolatok károsodását vonja maga után.

A fontosság:

„Jó az, amikor valamit nagyon szaporán el tudunk végezni, viszont ha téves irányba haladunk, soha nem fogunk elérni oda, ahová valójában szeretnénk. Ez olyan, mint amikor valaki gyorsan, ügyesen felmászik egy létrán, és a legfelsőbb fokára érve rádöbben, hogy a másik falnak kellett volna támasztania a létrát, hogy a megfelelő ablakhoz jusson. Ha egy pár pillanatig megállt volna, és átgondolja a feladatát, cselekvését a végső célt figyelve, valószínűleg elérte volna azt. Így viszont mindent elejétől kezdhet (ha maradt erre ideje).

A fontosság fogalma szorosan kapcsolódik a motivációhoz. A motiváció tulajdonképpen a döntések mögött rejlő mozgatóerő. Az embereket a ki nem elégített szükségleteik motiválják, s ezek alapján döntenek.

Abraham Maslow – a modern pszichológia egyik alapítója – egy szükséglet-hierarchiáról beszél, amit a legjobban egy piramis szerű struktúra által lehet ábrázolni:

A legelső hierarchiát képező fiziológiai szükségletekhez tartoznak: a táplálkozás, a viselet szükséglete, az alvás, a pihenés, a szexuális szükségletek stb.

A biztonsági szükségletek arra vonatkoznak, hogy az egyének a fiziológiai igényeik kielégítése után meg akarnak bizonyosodni arról, hogy a jövőben is problémamentesen kielégíthetik azokat.

A szociális szükségletek abból adódnak, hogy az ember társas lény, vagyis megvan benne az igény arra, hogy egy olyan csoporthoz tartozzék, amely őt elfogadja, és amelynek a tagjaival kapcsolatba léphet. Képzeljük el, milyen monoton lenne az élet egy lakatlan szigeten, ahol ugyan lenne mit ennünk, innunk, házunk is lenne, azonban senkivel sem tudnánk beszélgetni.

A státusszükséglet igénye szerint érezzük, hogy egy csoporton belül megvan a saját hierarchikus helyünk, érezzük, hogy „vagyunk valaki”.

Mindenkiben van igény érezni, hogy az élete számít, hogy a halála után valami maradandót hagy maga után. Ez a maradandó valami (lehet egy gyerek felnevelése, egy életmű vagy bármilyen más megvalósítás) mindenki számára igazán lényegbevágó. Ha ezt valaki eléri, úgy érzi, hogy beteljesült az élete, vagyis megvalósította önmagát.

A fent említett szükségletek minden emberben jelen vannak különböző arányokban, viszont ahhoz, hogy egy szükséglet-motiváló erővel bírjon, két feltételnek kell teljesülnie egyszerre:

1. A szükségletek ne legyenek teljesen kielégítve. Gondoljunk csak át, hogy mennyire motiválhat egy pohár víz egy sivatagi forráságban szomjazó embert.

2. A szükségletek szintje alatt lévő minden egyéb szükségletet elfogadhatóan ki kell elégíteni. Ha például valakinek nincs meg a betevő falatja, és naponta ezért kell harcolnia, nem érzi annak szükségét, hogy egy csoporton belül egy státust kelljen betöltenie. Mindezt pedig addig változatlan marad, ameddig a fizikai szükségleteit és a szociális szükségleteit elfogadható mértékben ki nem elégítette. Ez a bizonyos mérték egyénekenként nagymértékben különbözhet.

Az emberi szükségletek sohasem elégíthetők ki véglegesen. Ha valakinek az egyik vagy másik szüksége következetesen, a normálnál hosszabb ideig kielégítetlen marad, a személy hajlamos lesz ennek nyomására meghozni döntéseit, míglén el nem éri célját. A folyamatos kielégületlenség azt is maga után vonja, hogy az érintett személy több időt szentel a kelletnél egy adott szükséglet kielégítésére, s így éppen a többi szükségletre szánt időt szűkíti le. Az egyensúly újra felbomlik, és ez sokáig így folytatódhat. Egy okos időtervezés és önirányítás nélkül mindig az a szükséglet lesz a legsürgősebb, a legmotiválóbb, amelyik pillanatnyilag a legkielégítlenebb. Emiatt nagyon sokan nem jutnak oda, hogy megvalósítsák önmagukat (meg vannak elégedve a státusukkal, de nem érzik, hogy valami maradandót hagytak volna maguk után), sőt egyesek még a státuszszükséglet kielégítését sem érik el (nem kapják meg az igényeiknek megfelelő elismerést azon a társadalmon belül, ahová tartoznak).

A fent említettekől levonhatjuk azt a következtetést, hogy mindenki számára az önmegvalósítás a legfontosabb, amit azonban csak az összes többi szükséglet folyamatos kielégítésével lehet elérni.

Az elsőbbségek meghatározása öt lépésben — a fontosság szerinti döntés gyakorlata:

1. Egy saját küldetés és vízió meghatározása

Egy küldetés kidolgozását azzal kell kezdeni, hogy meghatározzuk mi az, ami tényleg fontos az életben. Mi az, amiért megszülettünk, mi ad értelmet életünknek? A küldetésünket idővel megváltoztathatjuk, sőt biztosan meg is fogjuk változtatni. Nem kell megijedni attól, hogy a küldetés egy sablonos életmódba fog majd szorítani, ahonnan nincs kiút. Mindig szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy azért tesszük, amit teszünk, hogy azzal foglalkozunk, ami számunkra fontos.

A vízió meghatározza azt, hogy minden szempontot figyelembe véve hogyan látjuk magunkat egy, öt vagy éppen tíz év múlva (a Maslow-féle piramis itt sokat segíthet).

Példa:

Személyes küldetés: Egészséges életet akarok élni, szép családi életet kialakítani; barátaim mindig számíthassanak rám; ne ígérjek olyasmit nekik; amit nem tudok betartani; szakmáim folyamatosan képezni fogom magam és cégigazgatói szintre akarok eljutni.

Vízió: öt éven belül a saját lakásomban fogok lakni, meg fogok házasodni, egy x,y jellegű cégnél dolgozok x,y jellegű beosztásban stb.

A küldetésnek és a vízióknak reálisnak kell lennie, vagyis a valóságra kell, hogy alapozzon, harmóniában kell lennie a természet törvényeivel. Ha ez nem így történik, csak annyit érünk el, hogy rettenetes kudarcot vallunk.

Ha mi nem tudjuk jól megfogalmazni küldetésünket, nem tudjuk jól meghatározni, hogy mi az, ami számunkra fontos, létezik egy természetes, objektív riasztóberendezés, amely időnként tragikus körülmények között felhívja figyelmünket az igazán fontos dolgokra. Például meghal valaki, és rájövünk, hogy több időt kellett volna szentelni rá, vagy hirtelen megbetegszünk, és arra gondolunk, hogy rendszeresebben kellett volna enni, pihenni, sportolni, vagy cégünk hátrányos helyzetbe kerül, és tudatosítjuk, hogy többet kellett volna foglalkozni a vállalat számára igazán fontos dolgokkal (képzés, piackutatás, humán erőforrás-menedzsment stb.). Ezek mind fontos dolgok lettek volna számunkra, és mi foglalkoztunk volna is velük, ha idejében ráeszmélünk, időt fordítunk, elgondolkozunk a problémán.

2. Azoknak a szerepeknek a meghatározása, amelyek által teljesíthetjük küldetésünket, és valóra válthatjuk víziókat

Körülbelül hét szerepet lehet meghatározni, mivel az emberi agy ennyivel tud hatékonyan foglalkozni.

A következő szerepeket lehet választani: apa, élettárs, főnök, alkalmazott, tanár (mentor), tudós, sportoló (fizikai szükségletek), vállalkozó, tanítvány, barát stb.

Fontos itt szem előtt tartani azt a tényt, hogy a kiválasztott szerepek nem különálló dolgok, hanem nagyon szorosan összekapcsolódnak. Ugyanaz a személy vagyunk minden szerepben, még akkor is, ha mindegyikben másképp viselkedünk. A különböző szerepeknek szinergikus hatásuk van az életünkre nézve (az élettársak közötti viszony pozitívan vagy negatívan kihat az alkalmazott vagy főnök szerepére, az apai-anyai szerepre és fordítva stb.), ezért nagyon fontos mindegyikre odafigyelni.

3. A szerepeken belüli II. típusú (fontos, de nem sürgős) tevékenységek meghatározása

Itt az a lényeg, hogy át kell gondolni minden szerep esetében, melyek azok a fontos de nem sürgős dolgok, amelyek majd idővel lényegesen hatni fognak annak a szerepnek a sikeres betöltéséhez. Például egy sikeres vállalatvezetői szerep esetében a folyamatos üzleti kapcsolatok vagy egy MBA-képzés lehetnének ilyen jellegű tevékenységek. Egy sikeres szülői szerep betöltése esetében a gyerek fizikai és mentális fejlesztésével való foglalkozás lenne a legfontosabb.

4. Egy heti döntési keret és a napi elsőbbségek betervezése

Minden hétvégén 20-25 perc alatt meg kell határozni egy döntési keretet a következő hétre vonatkozóan. Ez meghatározza a figyelem előtt tartandó elsőbbségeket, annak érdekében, hogy minden fontos tevékenység el legyen végezve,

és közelebb kerülünk a kitűzött céljainkhoz. Ugyanezt a folyamatot el kell végeznünk minden napnak a végén, a következő napra nézve (kb. 10 perc).

A heti döntési keret meghatározása alkalmával figyelembe kell venni a szerepek közötti szinergikus kapcsolatot. Úgy kell kialakítani a heti döntési keretet, hogy mindegyik szerepben tegyünk valamit az adott héten.

Miért nem kell meghatározni a pontos időpontját minden tevékenységnek? Egyszerűen azért, mert az ilyen helyzetekben általában úgy történik, hogy valami fontosabb közbejön, és vagy elhalasztódik, elmarad a betervezett tevékenység, vagy elszalasztunk egy másik kínálkozó alkalmat. Ezzel frusztráció alakul ki abban, aki a tervezést végezte, s azt a tévhitet kelti, hogy az ilyen jellegű tervezés fölösleges, esetleg káros.

Vegyük példának azt az esetet, amikor egy fontos, kényes dolgot meg kell beszélnünk az élettársunkkal. Ha mi ezt a beszélgetést pontosan 17 óra 20 percre tervezzük, fennáll a lehetősége annak, hogy rosszul sikerül a megbeszélés, mert lehet, pontban 17 órakor történik valami, ami

elszomorítja, és nem tudja teljesen felfogni azt, amit közölni akarunk vele, vagy éppen a túlórás miatt aznap nem is látjuk késő estig. Ha viszont elsőbbségként tűzzük ki ezt a beszélgetést egy adott napra, a legkedvezőbb alkalmat használhatjuk ki.

5. Az integritás gyakorlása a döntés pillanatában – ne adjuk fel a „még jobb”-at a „jó”-ért.

Nem maradt hátra más, mint víziókhöz és küldetésünkhöz híven dönteni naponta, minden helyzetben szem előtt tartva a kitűzött elsőbbségeket, kihasználva a legkedvezőbb alkalmakat az elvégzendő tevékenységeink sikeres teljesítésére. Ha tudjuk, hogy mi az, amit akarunk, könnyű helyesen dönteni arról, hogy elfogadjuk vagy sem a számos ajánlatot, ami nap, mint nap minket ér. Ha sikeresen végigmentünk az itt bemutatott önvezetési folyamat szakaszain, könnyű lesz megállapítani, hogy a jelenlegi tevékenységünk közelebb viszi-e minket céljainkhoz, vagy csak egy közönséges tevékenység, ami csupán mások számára fontos, számunkra pedig nem egyéb mint idővesztés.

A RegioNet Alapítvány, Gyergyói Térség- és Vállalkozásfejlesztési Központ

Az alapítvány 1996 őszén jött létre, több helyi gazdaságfejlesztésre szakosodott civil szervezet összefogásának eredményeképpen.

Létrejöttét annak a felismerésnek köszönhetjük, mely szerint a térség jelenlegi gazdasági helyzetében a hasonló célokat követő nonprofit szervezetek csak egymással összefogva, erőforrásaikat koncentrálnak számíthatnak sikerekre.

Minden változásnak vannak nyertesei és vesztesei: jelen esetben a vesztesek a gyengén fejlett térségek lakói közül kerülnek ki.

Éppen ezért fontos, hogy ezekben a térségekben jelen legyenek azok a szervezetek, amelyeknek célja nem piaci eszközökkel enyhíteni a tranzíció negatív hatásait, illetve gyorsítani a pozitív, a fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés felé mutató folyamatokat.

A RegioNet Alapítvány hármas célrendszert követ.

1) Gyergyó Kistérség harmonikus és fenntartható, az európai normák felé közelítő fejlődésének elősegítése;

2) A piacgazdaság feltételei között életképes kis- és középvállalatok létrejöttének és fennmaradásának támogatása;

3) Erős, a demokrácia értékeit hordozó helyi civil társadalom létrehozását célzó közösségi önszerveződés katalizálása.

Céljaink:

a) Piacközpontú gondolkodás terjesztése – Vállalkozásfejlesztés

b) Régió- és településfejlesztési munka sikeres megalapozása – Térségfejlesztés

c) A civil társadalom európai minták szerinti újjászerveződésének elősegítése – A civil társadalom intézményrendszerének fejlesztése

Eszközök a célok eléréséhez:

– konferenciák, tanácskozások megszervezése és lebonyolítása a Gyergyói-medence községeiben

– különböző mintaanyagok (településszövetségi alapszabályzatok, működési szabályzatok stb.) tanfolyami tantervek, ismertető anyagok kinyomtatása és eljuttatása a térségfejlesztési terv elindításában részt vevő potenciális szereplőkhöz

– térségmenedzser-képző tanfolyamok szervezése

– sokirányú információszolgáltatás

– pályázatkészítési és projektmenedzsment-asszisztencia

Jelszavunk:

Segíts magadon, hogy segíthessünk rajtad!

Cím: RegioNet Alapítvány

4200 Gyergyószentmiklós

Szabadság tér 20. szám

Hargita megye

Telefon / fax: 066-164898

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban (XIII.)

A Hivatalos Közlöny 1. részének 78/2002 – 225/2002. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témákat ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződés, munkabérré befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiigyeztetések, tőzsdépiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelmi telefonszám.

1.1. A 24/2002-es sz. kormányrendelet (81/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a helyi költségvetéshez befizetendő adók elektronikus úton történő befizetését (2002.11.01-ig a municípiumoknál és 2003.02.01-ig a városok esetében). A 181/2002-es sz. kormányrendelet (158/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a rendelet alkalmazására vonatkozó módszertani normákat.

1.2. A 36/2002-es sz. kormányrendelet (92/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a helyi költségvetésbe befizetendő adókra vonatkozó előírásokat.

1.3. A 64/2002-es sz. törvény (97/2002-es sz. H.K.) jóváhagyja a 28/1999-es sz. sürgősségi kormányrendeletet, amely a kereskedelmi társaságokat fiskális pénztárgépek használatára kötelezi.

1.4. A 179/2002-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (108/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a kereskedelmi társaságok és nonprofit egységek által az állami költségvetésbe befizetendő adók bejelentésére használandó új típusnyomtatványokat, megváltoztatja az 1313/1999-es sz. pénzügyminisztériumi rendeletét.

1.5. A 16/2002-es sz. sürgősségi kormányrendelet (145/2002. sz. H.K.) megváltoztatja a személyi jövedelemadó bejelentésének határidejét a következő év április 30-ig. Azok az alkalmazottak, akiknek csak egy jövedelemforrásból származik az évi jövedelmük, nem kötelesek személyi jövedelembevallást leadni.

1.6. A 85/2002-es sz. törvény (153/2002 sz. H.K.) hatályon kívül helyezi a 96/1999-es sz. kormányrendeletet (426/1999 -es sz. H.K.) a munkagépekre befizetendő különalpra vonatkozóan.

1.7. A 3/2002-es sz. pénzügyminisztériumi határozat (180/2002-es sz. H.K.) utasításokat tartalmaz a következő témakörökben: profitadókedvezmény, a nem banki kölcsönök kamatainak profitadómentesítése, áfa-téren alkalmazandó normák.

1.8. A 132/76/352/2002-es sz. munkaügyi, információs, technológiai és pénzügyminisztériumi rendelet (195/2002-es sz. H.K.) tartalmazza az informatikában dolgozók adókedvezményei feltételeinek meg-

határozásához szükséges dokumentációt: tevékenységterület, megelőző évi informatikai programtermelés (értéke 10 000 USD/alkalmazott kell hogy legyen), külön fizetési lista, munkaterületek megnevezése, az alkalmazottak felsőfokú informatikai végzettségét tanúsító iratok. Ez a rendelet a 2001 második félévében megjelent rendeletet és annak módszertani normáit bővíti ki (11. rész, 1.7 pontban jelent meg).

3.1. A 76/2002-es (103/2002-es sz. H.K.) munkanélküli-segély törvényt 2002.03.01-től kell alkalmazni. A 174/2002-es sz. kormányhatározat (181/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a törvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat. A munkanélküli segély a minimumbér a 75%-a. A kereskedelmi egységek kedvezményekben részesülnek, ha munkanélkülieket alkalmaznak. Ha 45 év fölötti munkanélkülit alkalmaz, a kedvezmény a minimálbért 12 hónapon át minden ilyen alkalmazott személynél alkalmazni kell. Más kedvezmények is alkalmazandók a törvény és a módszertani normák előírásai alapján. A kereskedelmi egységek kötelesek havonta leadni a munkanélküli-osztályon minden alkalmazottuk adatait, fizetését és a munkanélküli-alapba befizetett összeg kifizetését igazoló iratot.

3.2. A 942/2201-15/2202-es sz. egészségügyi és munkaügyi minisztérium közös rendelete (113/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a betegséget igazoló típusnyomtatványban használandó betegségek nemzetközi kódjait, ezek használata kötelező 2002.02.12-től.

3.3. A 46/2002-es sz. munkaügyi minisztérium rendelete (122/2002-es sz. H.K.) szerint 2002-es első félévében az ebédjegyek egyéni értéke 45 000 lej.

5.1. Az 137/2002-es sz. törvény (215/2002. sz. H.K.) újabb kedvezményeket ír elő az állami gazdasági egységek privatizálásának gyorsítása érdekében.

6.1. A 38/2002-es sz. kormányrendelet (95/2002-es sz. H.K.) megváltoztatja és kibővíti a 64/1995-ös sz., csődeljárásban alkalmazandó törvényt.

8.1. A 298/2002-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet 157/2002-es sz. H.K.) tartalmazza a 64/2001-es kormányrendeletet, jóváhagyva és pontosítva a 769/2001-es törvény módszertani normáit, amely szerint az év közben a 8-as számlacsoportot használjuk az alap nyilvántartására, az év végén pedig külön analitikus számlára könyveljük a profitkedvezményt.

10.1. A 37/2002-es sz. törvény (91/2002-es sz. H.K.) jóváhagyja az 58/2000-es sz. kormányrendeletet, amely megváltoztatja és kibővíti a fogyasztók érdekvédelméről szóló 21/1992-es sz. kormányrendeletet.

10.2. A 17/2002-es sz. kormányrendelet (92/2002-es sz. H.K.) meghatározza a gépkocsivezetésre és pihenésre kötelező időket a belföldi szállításban.

10.3. A 4319/2001-es sz. tanügyminisztériumi rendelet (162-es sz. H.K.) tartalmazza a 2002-es érettségi vizsga szervezésének és lebonyolításának módszertani normáit.

A MAGYARORSZÁGI FIATAL KÖZGAZDÁSOK ORSZÁGOS TALÁLKOZÓJA

Ez év március 8–10. között rendezte meg a Magyar Közgazdasági Társaság Ifjúsági Bizottsága hagyományos évi rendezvényét.

Színhelye, néhány éves megszokása után, ismét a salgótarjáni Pénzügyi és Számviteli Főiskola volt, amely, minden szempontból, optimális feltételeket biztosított a tanácskozás számára. Mint mindig, a szervezők ez alkalommal is rendkívül időszerű témát választottak megvitatásra: transz- és multinacionális vállalatok Magyarországon.

A vitaindító előadásokat nagytudású, köztiszteletnek örvendő, elismert szakemberek tartották: egyetemi tanárok (Angyal Árpád, Dobák Miklós, Trautmann László, Török Ádám akadémikus, Verness József), tudományos kutatók, (Pitti Zoltán, Kopátsy Sándor, Szalai Erzsébet), az államigazgatásban, illetve multinacionális vállalatoknál magas beosztású vezetők (Csernenszky László minisztériumi főosztályvezető, H. Okabe vezérigazgató, Mitsuba Automotive Systems Europe, Pál Gábor pénzügyi igazgató, Westel Compagny, Terták Ádám vezérigazgató, Ernst-Young Klaus Harrer ügyvezető igazgató, vezérigazgató, Mitsuba Automotive Systems Europe, Pál Gábor pénzügyi igazgató, Westel Compagny, Terták Ádám vezérigazgató, Ernst-Young, Klaus Harrer ügyvezető igazgató, Czipin and Proudfoot Compagny).

Néhány előadás címéből is következtetni lehet a találó, sok új gondolatot kiváltó, számunkra is rendkívül tanulságos megállapításokról.

Csernenszky László, aktuális számadatokkal alátámasztott *A nemzetközi nagyvállalatok és a magyar gazdaságpolitika* című előadásában megismertette a hallgatóságot néhány olyan módszerrel és információval, mely a megjelölt téma jobb megismeréséhez nyújtott segítséget. Megtudhattuk például, hogy 60 000 transznacionális cég, 800 000 leányvállalattal igen jelentős befolyással bír a különböző nemzetgazdaságokra.

A következő előadó, Pitti Zoltán, a BKÁE Vállalkozásfejlesztési Központjának a munkatársa *Külföldi érdekeltségű vállalkozások szerepe a gazdaság új növekedési pályára állításában* című előadásában azt vizsgálta meg, hogy a multinacionális cégek előbb említett ráhatása hogyan jelentkezik Magyarországon. Ebbe a sorba szervesen illeszkedett Török Ádám előadása is, aki a *Kialakulhatnak-e nemzetközi vállalatok az EU-tagságra esélyes kelet-közép-európai országokban?* kérdésre kereste a választ. Megtudhattuk például, hogy mikor és hogyan tekinthető transznacionális vállalatnak a MOL.

Angyal Ádám a *Hogyan honosodott meg a corporate governance Magyarországon?* című előadásában történelmi pontossággal ismertette a corporate governance fogal-

mának bevezetését, bizonyítékokkal szolgálva e sokunk számára új kifejezés ismeretének fontosságáról.

A jelenlévők a felkarolt témát gyakorlati, mindennapi oldalról is megismerhették, hiszen egy olyan multinacionális vállalat vezetője fejtette ki nézeteit, osztotta meg a hallgatósággal tapasztalatait, aki a nemrégiben létesített salgótarjáni ipari parkba építette (Európában első) összeszerelő gyárát. H. Okabe miután választ adott arra, hogy „Miért választotta Salgótarját a Mitsuba Corporation?” válaszolt a jelenlévők kérdéseire, mely kérdések nagy száma jelezte azt, hogy mennyire érdeklődnek a fiatal közgazdászok e téma iránt. Ahogy arra több előadó is felhívta a figyelmet, ez a generáció az, amelyik legfőképpen érdekelt abban, hogy ezek a vállalatok a magyar munkaerőt válasszák. Ezért szólították fel a jelenlévőket arra, hogy tudásukat olyan szinten gyarapítsák, hogy az új piac keresletére megfelelő munkaerő-kínálatot képezzenek.

Arra a számunkra lényeges kérdésre, hogy a Mitsuba Co. keres-e beszállítókat Romániában, sajnos, azt a választ kaptuk, hogy vizsgálódásaik során többségében nem megfelelő szinten szakképzett munkaerővel és korszerűtlen technikával dolgozó gyárakat találtak. E kijelentés mellett figyelmeztető jel kell legyen számunkra az is (hisz ez egy objektív külföldi befektető szájából hangzott el), hogy a legnagyobb gondot mégis a szállítási határidők be nem tartása okozza. Sajnos, gazdaságunk és főleg gazdasági kultúránk még nem vetkőzte le ezt a letűnt korok szellemét idéző sajátosságát.

Az új, felnövekvő generáció és a minden oldalról feljük áramló információk közötti kapcsolatról, hatás- és visszahatásokról számolt be Trautmann László *A multinacionális vállalatok és új generáció* című előadásában.

Nem kell elfelejtenünk, hogy globalizálódó világunkban ez egy olyan trend, mely elől (ahogy arra több előadó is felhívta a figyelmet) nem lehet kitérni. A találkozó összegzéseként megfogalmazott kijelentés, miszerint *Velük sem könnyű, de nélküük nem lehet* is jól illusztrálja azt, hogy ez korunk velejárója. Ezt lehet kétféleképpen – mint e kor betegségét, vagy a fejlődés egy új szintjét – is értelmezni.

Miután megbizonyosodtunk arról, hogy e hatás sok téren és sokféleképpen jelentkezik, Terták Ádám előadásában, melynek címe: *A multik hatása a pénzügyi szektor fejlődésére* a transznacionális cégek pénzügyi világra gyakorolt hatását vizsgálta meg. Ezen hatásokat ismertette Klaus Harrer is *Külföldi vállalatok Magyarországon – gazdasági hozadékok* című előadásában. Bemutatott néhány olyan új vagy eddig keveset használt mutatót, melyekkel e hatások számszerűsíthetők. Ám sok olyan hatás is van, mely nem jelentkezik azonnal, nem

mérhető, de tartós (akár romboló) következményekkel is járhatnak. Ezekkel a globalizáció ellen tüntetők transzparensen találkozhatunk leggyakrabban.

Pál Gábor a Westel Mobil Telekomunikációs Rt. Munkatársa *Mobil cégek kívülről-belülről* című előadásában összehasonlította a telekommunikációs piacot egy „belső ember” szemszögéből.

A sok kérdés következtében eltolódott időkorlátok miatt Dobák Miklós *Boundaryless Management* című előadását sajnos, már csak rövidítve tarthatta meg.

A nap záróakkordjaként, hogy a jelen lévő ifjú közgazdászok ne csak szakmailag fejlődjenek, de lehetőségük legyen a kikapcsolódásra és egymás jobb megismerésére is, a szervezők tartalmas esti program biztosításával gondoskodtak. A tánc, teaház felszabadult hangulatot teremtett.

Mint azt a szervezők előre gondolták, az érdeklődés másnap

sem csökkent, hiszen a találkozó második napjára tervezett előadások: *Sodrásokban: globalizáció, multik, európai integráció* (Veress József); *A multik és a magyar társadalom* (Szalai Erzsébet); *A globalizáció hatása a magyar gazdasági civilizációra* (Kopátsy Sándor) előadóinak neve biztosítékot képezet.

Mindegyikük jeles publikációval, ismert és elismert szakmai múlttal rendelkezve, olyan előadásokat tartottak, melyek a hallgatóság érdeklődését mindvégig magas szinten tudták tartani.

A szervezők Kopátsy Sándor születésnapja alkalmából való felkészítéséről sem feledkeztek meg, nagy örömet és meglepetést okozva így az ismert történésznek és közgazdásznak.

Az RMKT és a RIF ezúton is hálás köszönetét fejezi ki a Magyar Közgazdasági Társaságnak, személy szerint a társaság főtítkárnak, Halm Tamásnak, hogy nyolctagú romániai közgazdászküldöttségnek lehetőséget teremtett a részvételre ezen

A IV. Ifjú Közgazdász Találkozó Félixfürdön

Negyedik alkalommal rendezte meg éves találkozóját a Romániai Közgazdász Társaság Ifjúsági Frakciója, a RIF. A romániai magyar ifjú közgazdászok és a gazdasági kérdések iránt érdeklődő fiatalok érdekvédelmi és szakmai csoportosulása ezúttal Félixfürdön tartotta “Üzleti Protokoll” címmel meghirdetett összejövetel, amely szakmai igényeknek megfelelő konferencia sikernek örvendett a résztvevők körében.

A 120 jelentkezőt regisztráló találkozót Somai József RMKT elnök nyitotta meg, ünnepi beszédében kiemelve az utóbbi években kiforrott ifjú közgazdász generáció társadalmi szerepének fontosságát, ugyanakkor elégedettséggel nyugtázva a RIF eddigi tevékenységét, a jövőbeni elképzeléseinek megvalósításában pedig az RMKT teljes körű támogatásáról biztosította az ifjú közgazdászokat.

A szakmai előadásokon való részvétel mellett, a RIF találkozó másik lényegi mozzanatát az éves közgyűlés, valamint az elnökségi tisztújítás képezte. Az önálló jogi személyiséggel nem rendelkező, az RMKT belső szerveződéseként működő RIF ezúttal utoljára hívta össze hagyományos közgyűlését, ahol a résztvevők a szervezet operatívabb működése érdekében úgy határoztak, hogy az országos elnökség mellett az országos küldöttgyűlés lesz a RIF szervezési felépítésének másik legfontosabb szerve. Az elnökség által kidolgozott és előterjesztett alapszabályzat módosítást a közgyűlésen megjelenő mintegy harminc ifjú fejezetről fejezetre, pontról pontra haladva megvitatta, végül pedig érdemi módosítás nélkül elfogadta. A működési rendszabályban lényeges változtatások hoz a 8.2.6-os fejezet, amely előírja, hogy a küldöttgyűlés a jelenlegi közgyűlési gyakorlattól eltérően egy év helyett két éves mandátummal

bízza meg a háromtagú elnökséget.

A leköszönő Nagy István elnök helyett Csatlós Pált választották az ifjú közgazdász társaság vezető pozíciójába, ügyvezető alelnöknek Csetri Telegdi Kinga helyett Simpf Norbertet jelölték ki, míg a pénzügyi alelnöki tisztelet változatlanul Kelemen Jutka tölti be a következő megbízás ideje alatt is.

Amint azt az újonnan megválasztott elnökség rövid programismertetőjeként kifejtette, folytatni kívánják az előző elnökség által elkezdett projekteket, a programok és szaktréningek szervezése mellett pedig elsőrendű feladatnak az országos vezetőség és a megyei szervezetek kommunikációs hálózatának feljavítását tekintik, amely a megyei szerveződések egymás közötti szorosabb közreműködést is lehetővé tenné. Ez egy új – a romániai magyar ifjú közgazdász társadalom tevékenységének összehangolását érintő – tevékenységi stratégia kidolgozását jelentené. Az új vezetőség hosszabb távú tervei között az az elgondolás is szerepel, hogy a RIF az eddig kifejtett konferencia és találkozószerzői tevékenysége mellett, a tagok, és a közgazdász társadalom igényeinek megfelelően szolgáltató jelleget is öltson magára.

A szervezők és résztvevők által egyaránt sikeresnek ítélt találkozó programja színességében és témaérzékenységében magára irányította a figyelmet. Kósa András és Langó Nándor, a magyarországi Közéletre Nevelés Alapítvány képviselői a gazdasági erkölcsről, és a tárgyalási technikákról tartottak ismertető előadást, majd a hallgatókat két csoportra felosztva üzleti tárgyalás témájú szituációs játékot vezettek le. Nagy Gábor László, a magyarországi Miniszterelnöki Hivatal képviselője, a politikai marketing eszközei címmel tar-

totta meg előadását, amely a magyarországi választásokat övező pártkampányok szervezési kérdéseibe nyújtott betekintést. Sipos Géza, a kolozsvári működtetésű erdélyi magyar internetes portál, a Transindex képviseletében az Interneten megkövetelt etikáról adott felvilágosítást a hallgatóságnak, a rendezvény utolsó programpontjaként pedig Kerekes Gábor, szintén a magyar miniszterelnöki Hivatal protokoll-kérdésekkel foglalkozó osztályvezetője, az üzle-

ti szférát is szorosan illető legfontosabb illemszabályokat ismertette az ifjú közgazdászokkal.

A RIF vezetősége jelenleg a romániai fiatal közgazdászok adatbázisának összeállításán dolgozik, a kitöltendő űrlapokkal kapcsolatos információkhoz pedig az RMKT kolozsvári székházánál, a 064/431488-as telefonszámon, vagy az elektronikus postacímen lehet hozzájutni.

Incze Ferenc

Civil Fórum – Gazdasági szekció programja (2002., május 2-5)

Az elmúlt tizenkét évben számos gazdasági jellegű civil szervezet alakult, melyeknek célja a romániai magyar közösség gazdasági életében szerepet vállalni. A találkozó célja a gazdasági intézményfejlesztés területén szerzett tapasztalatok elemzése, a kölcsönös tájékoztatás az eddigi eredményekről. A szekció a gazdasági intézményfejlesztés egy olyan jövőképét szeretné felvázolni, melyben szerepet vállalhatnak az erdélyi magyar szervezetek. A szekció választ keres az erdélyi intézményeket foglalkoztató kulcskérdésre: az öngazdátás gazdasági háttere.

Program tervezet:

2002. május 4., 9.00 - 19.00 óra között

1. Birtalan Ákos, parlamenti képviselő: "Az intézményfejlesztés gazdasági háttere"

2. Kemény Bertalan, Falufejlesztő Társaság elnöke, Budapest: "Az intézményfejlesztés magyarországi gyakorlata"

3. Somai József, az RMKT elnöke: "Az intézményfejlesztés erdélyi gyakorlata"

4. Sebestyén Csaba, Romániai Magyar Gazdák Egyesületének elnöke: "Intézményfejlesztés a mezőgazdaságban"

5. Kató Kázmér, projekt menedzser, Új Kézfogás Közalapítvány: "Az Új Kézfogás Közalapítvány hozzájárulása az erdélyi magyar gazdasági intézményfejlesztéshez"

6. Pontyos Tamás, Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány, program igazgató, Budapest: "Metszik-e egymást a párhuzamosok? avagy lehet-e közös célért egymás mellett, egyedül dolgozni?"

Aktuális pályázatok

A PHARE 2000 Gazdasági és Szociális Kohézió program

– a pályázati határidő módosulása

Az Európa Tanács a Fejlesztési és Prognózis Minisztériummal közösen pályázatot hirdet a Gazdasági és Szociális Kohézió program keretében a humán erőforrás fejlesztésére

Pályázattípusok:

Makroprojektek: legalább két megyét lefedő regionális projektek; előnyben részesülnek a képzést biztosító, vállalkozások és szociális partnerek által közösen leadott pályázatok

Mikroprojektek: helyi szintű projektek

Az új határidő 2002. május 31.

A pályázatokat a Régiófejlesztési Ügynökséghez (ADR) kell beadni.

Információk: ADR 5 Nyugat, Temesvár, tel.: 056-191.923; ADR 6, Kolozsvár, tel.: 064-431.550; ADR 7, Gyulafehérvár, tel.: 058-818613.

honlap: www.infoeuropa.ro

A Banc Post kis- és középvállalkozóknak nyújtott hitelprogramja

A 2002-es évtől kezdődően, a Fekete-tenger Kereskedelmi és Fejlesztési Bank (Banca Mării Negre pentru Comerț și Dezvoltare) támogatásával, a Banc Post 10 millió USD összegben kedvezményes hitelt nyújt kis- és középvállalatoknak.

A hitel igényelhető, egyéves türelmi idő lehetőségével, rövidtávra (maximum 12 hónap), valamint közép-hosszú távra (maximum 5 év). Egy vállalat rendelkezésére bocsátható maximális összeg 1 millió USD, a kamat pedig 10-12% között változik.

A rövid távú hitelek rendeltetése: termelési (ipar, mezőgazdaság), szolgáltatási, lízingtevékenység, részvényvásárlás, valamint kiskereskedők forgótőkéjének biztosítása.

A középtávú hitelek befektetésre, terjeszkedési munkálatokra, modernizálásra, valamint tevékenységfejlesztésre használhatók.

Bizományi díj: 2% a hitel folyósításakor. A hitel igényelhető a Banc Post bármely kirendeltségén.

Bővebb információk: 01-336.11.24, 01-336.01.70, 01-322.60.81, 01-781.50.40, 01-314.54.80

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank – kedvezményes hitelnyújtási programja

Célja a hazai bankok hitelnyújtási szolgáltatásainak a bővítése. A program jelenleg Romániában, a Transilvania Bank és a Román Kereskedelmi Bank közreműködésével zajlik.

A hitel megítélésének a feltételei a következők: a kérelmező alaptevékenységét kereskedelem, termelés, szolgáltatás (kivéve a pénzügyi szolgáltatásokat), valamint a mezőgazdaság területén végzi; az alkalmazottak száma nem haladhatja meg a 100 főt; az éves forgalom nem haladja meg a 40 millió eurót; vállalkozásban minimum 51% hazai privát tőkerészesedés.

A hitel rendeltetése

Rövid távon: nyersanyag, anyagkészlet, munkaanyag; középtávon: felszerelések, berendezések, termelési csarnok, székhely, építkezések, szállítási eszközök stb. beszerzése.

A hitel nagysága: 10 000–125 000 euró. Futamidő: min. 1 hónap – max. 3 év. Türelmi idő: max. 6 hónap. Kamatrátá: 9–14%.

Bővebb információk:

Banca Transilvania – Cluj Napoca,

Tel.: 064-198.833, fax: 064-198.832, e-mail: btrl@btrl.ro

